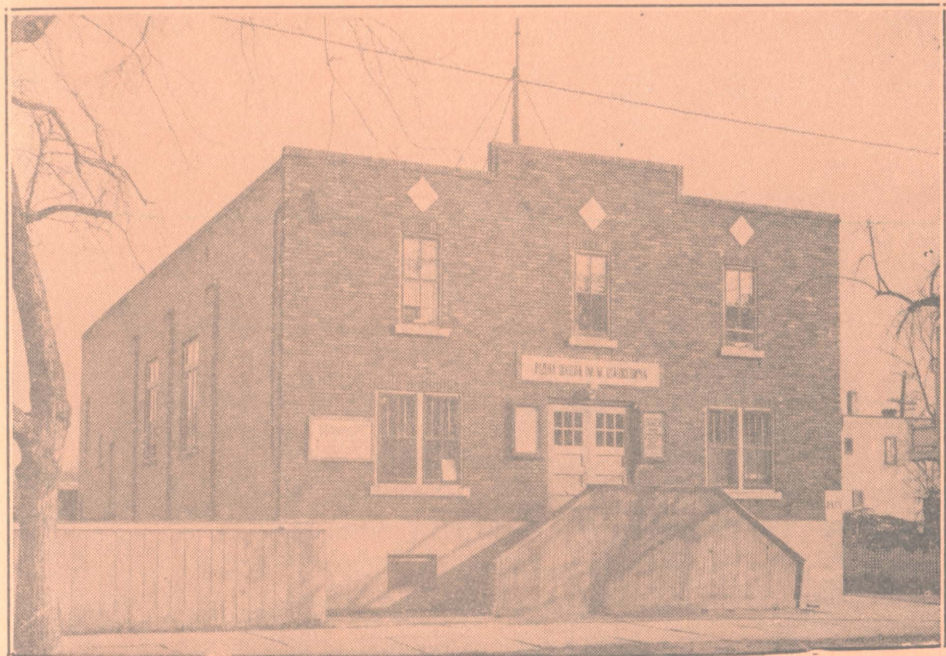

ШАШКЕВИЧІЯНА SHASHKEVYCHIANA

Ч. 3 (23-25) Рік XIII-XIV

ВІННІПЕГ

ЧЕРВЕНЬ, 1976

diasporiana.org.ua

Шашкевичіана

Shashkevychiana

Periodical of Periodique du
Markian Shashkevych Centre Centre Markian Shashkevych

Видає Інститут - Заповідник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі,
афілійований з Українським Католицьким Університетом в Римі

Збірник присвячений життю, творчості й культові Маркіяна Шашкевича
Появляється в листопаді й червні, місяцях народження і смерті
Пробудителя.

Начальний редактор: М. Г. МАРУНЧАК

З М І С Т

М. І. Мандрика: Світлій Пам'яті Українських Піонерів	1
М. Г. Марунчак: Золотий Ювілей Товариства "Рідна Школа" ім. Маркіяна Шашкевича	2
Михайло Шалата: Народні пісні в записках Маркіяна Шашкевича	9
Д-р В. Щурат: Шашкевичева "Олена"	20
І. П.: Політичні відносини в Галичині в часах Маркіяна Шашкевича	25
Олександр Баран: Питання Українського Патріярхату в Шашкевичівській добі	30
А. Курдидик: Бібліографія Маркіяна Шашкевича	37
З нашого редакційного обміну — Рецензії	38

На обкладинці — Будинок "Рідної Школи" ім. М. Шашкевича

Передплата: Чотири долари на рік, одне число — два долари.

Відповідальні за адміністрацію: **МИРОСЛАВ СПІВАК**
СТЕПАН РОГАТИНСЬКИЙ

Адреса редакції й адміністрації: **MARKIAN SHASHKEVYCH CENTRE**
49 Euclid Avenue, Winnipeg 4, Man.
Canada.

Друкарня Видавництва "Голос Спасителя", 165 Catherine St., Йорктон.

Світлій Пам'яті Українських Піонерів

Цвіте барвінок в мене під вікном,
Мені говорить синіми очима:
“Я з України. Я її дитина,
Привезена, як піонер, давно.”

Я пригадав, як в дні минулі, темні,
В минулому столітті за моря
Манила щастям Воля і Земля
Моїх краян, прибитих горем древнім.

Вони пливли в вантажних кораблях,
Не дбаючи про розкіш і вигоди,
Приймали легко всі тяжкі пригоди —
Канада сяла їм, як сонце, в їх очах.

Яке ж було тяжке розчарування,
Коли попали в пущі, дикий ліс.
І не один в той дикий ліс відніс
Найкращі мрії, долю й сподівання.

Але біда відкрила очі їм:
“Земля і Воля тут перед тобою.
Візьмемо працею цю Землю й Волю!
Не спинить нас ні ліс, ні дощ, ні грім!”

Ішли роки. В тяжкій та творчій праці
Робочих рук народу і умів,
Щоб вільний шлях для нових генерацій
Барвінком радости розцвів.

Прийшли уми, майстри і мудреці,
Родилися нові в новій епосі.
Канада виросла з лісів і хвощів
У край наш рідний, крашций за усі.

І гарно в ній в барвінковому листі.
Пишать канупером її сади.
І поллюбив чорноклен молодий
Калину в коралевім намисті.

М. І. Мандрика

Вірш, написаний в нагоду 50-ліття Товариства “Рідна Школа” ім. Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі.

Примітка: Чорноклен — символ канадців; Калина — символ українців.

Золотий Ювілей

ТОВАРИСТВА “РІДНА ШКОЛА” ІМ. МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Було їх навіть не дванадцять, як апостолів Ісусових. Найперше зібралось їх п'ять, але згодом, коли повели працю, було вже три рази по п'ять а за цими трьома п'ятками пішли сотні старших і молодших. Діялось це у вересні 1925 р. в найстаршій дільниці міста Вінніпегу, на Пойнт Даглес.

Початкові наради відбувались в приватному домі одного із перших при 91 Дізраелі. Програма цих нарад була ясна і проста. Починався шкільний рік і треба було подумати про науку рідної мови для рідних дітей. Коли вони зійшлися вперше, то рішили твердо без жодних дискусій, прямо прирекли собі: “Хочемо, щоб діти по нашому знали читати і писати і Бога хвалити та й щоб знали нашу славу історію”, читаємо про це в літнішому літописі *). Мова і стиль цього літопису не надто добірні, але правди висловлені в ньому глибокі, змістовні та шануючі. З цими ідеями вони пішли в масу українських поселенців Пойнт Даглесу, а їх було около двох сотень сімей. Це не були багатії в матеріяльних достатках, але, як виявилось вквортці, — це була спільнота багата духом. Вже в тому самому році навчалось в “Рідній Школі” ім. Маркіяна Шашкевича коло сотні дітей, а все це відбувалось в комірному, бо своєї домівки ще не було.

Життя диктувало щось більше для цих приречених ентузіястів та духових багатіїв. Крім “Рідної Школи” для дітей вони відчували потребу своєї власної само-освіти, науки а то й розваги. І так з “Рідної Школи” постало Товариство “Рідна Школа” під прапорним ім'ям Великого Маркіяна, — товариство, яке провело 50 років багатогранної культурної праці серед дітвори, молоді і старших.

Вквортці зорганізувалась бібліотека і читальня. Став працювати Драматично-Співацький Гурток “Рідної Школи”. Працювало Товариство Молоді. А вже в початках було зорганізоване Жіноче Товариство ім. Ольги Басараб, яке стало неначе правницею в праці Матірнього Товариства “Рідна Школа” на довгі і довгі роки.

Не довго тривало, щоб оснувати Запомогове Товариство ім. Маркіяна Шашкевича. Організованій публічній медичній опіки

*) Див. “Клиновий Листок”, Вінніпег, 1926, стор. 74, стаття Йосипа Шербаневича, одного із зачинателів “Рідної Школи” ім. М. Шашкевича.

тоді ще не було в Канаді, і зорганізоване товариство несло цю допомогу своїм хворим членами, як також допомагало в трагічних хвилинах смерти в родині.

В будинку “Рідної Школи” ім. М. Шашкевича, який здвигнуло членство своїми мозольними пожертвами та безплатною працею в 1928 р. при 49 Юклід, відбувались також перші Богослуження новозорганізованої Парафії св. Андрея, заки вступила вона до свого власного храму.

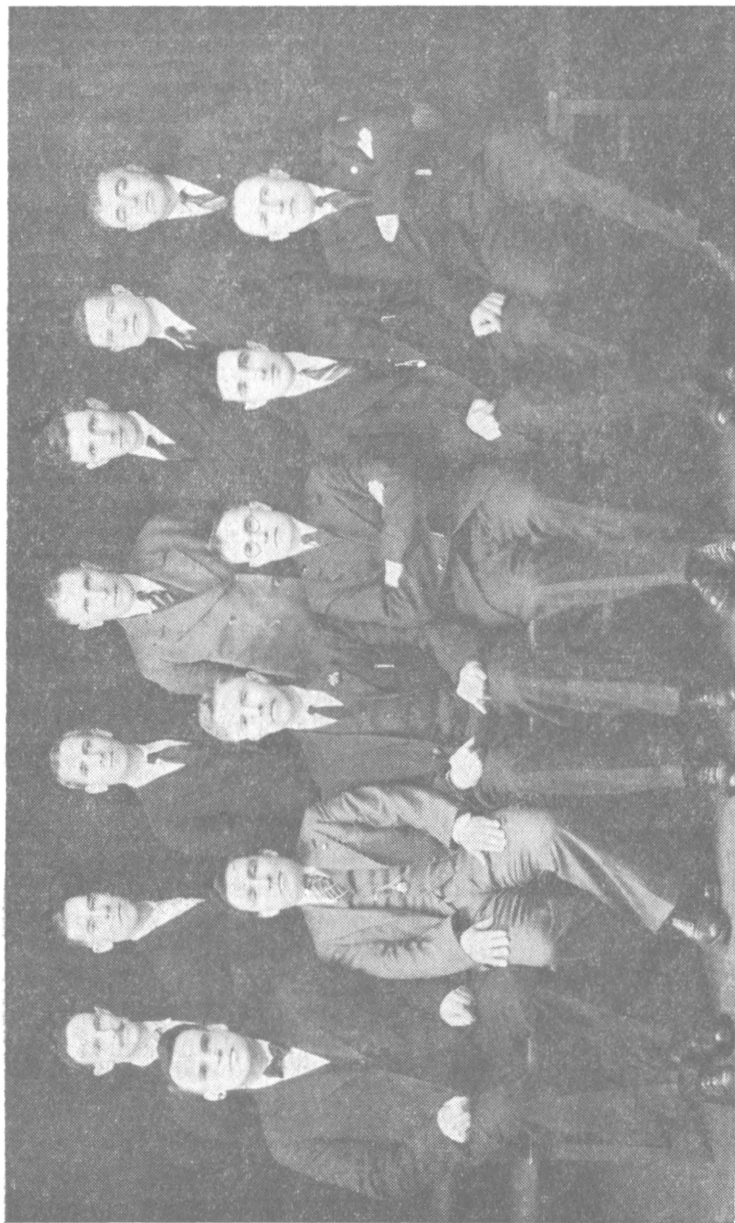
Товариство “Рідна Школа” ім. М. Шашкевича не занедбувала також матеріальної ділянки свого членства і завжди старалось кооперативним шляхом нести йому свою поміч. Так зорганізовано “Народну Кооперативу” зі споживчими товарами та пізніше щадничо-кредитову кооперативу “Дніпро”.

Щоб цьому організованому життю дати видимий знак, під якими прапорами проходила вся ця праця, збудовано Маркіянові Шашкевичеві, в значній мірі коштами членства “Рідної Школи”, величавий пам’ятник в цій дільниці на роздоріжжі Юклід, Гіггенс та Мейпл. Був це перший український пам’ятник в Канаді на публічній площі. Довершено цього діла в 1943-44 роках, саме в століття від дня смерти Пробудителя Західної України. До патронування цього діла дали свою згоду всі парафії та всі національні організації міста Вінніпегу.

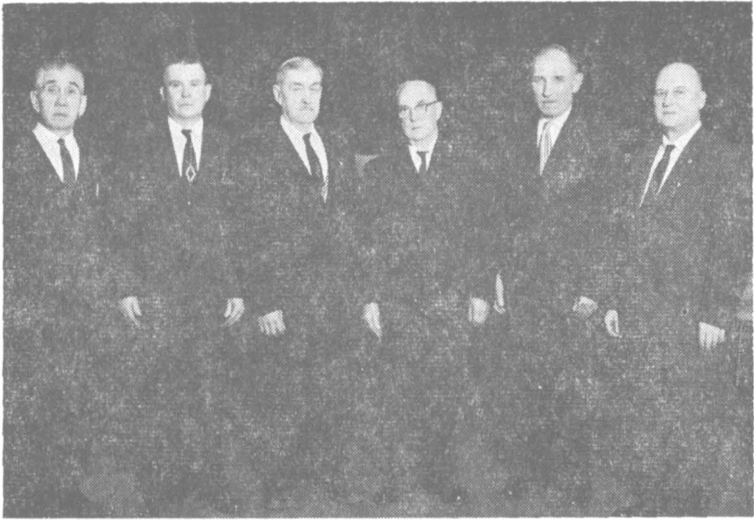
Недалеко пам’ятника Маркіяна були поставлені в сорокових роках два інші пам’ятники, один українським піонерам а другий українським-канадським воїнам, які впали на фронтах за непохитну свободу Канади. Хоча оба згадані пам’ятники збудовані на парафіяльній площі св. Андрея, то однак і тут не обійшлося без великої участі членства “Рідної Школи” М. Шашкевича, бо Парафія св. Андрея та “Рідна Школа” стали в своїй історії неначе двома посестрами. Всі три пам’ятники незаперечно символізують культуру української людини в цьому вінніпезькому закутку та печать духа цієї спільноти. Не даром стали цей закуток звати Шашкевичівською дільницею.

Наймолодшою установою, яка заіснувала в цій дільниці та впродовж своєї майже 15-літньої історії приміщується в “Рідній Школі” — це Інститут-Заповідник Маркіяна Шашкевича враз зі своїм науковим збірником “Шашкевичіяною”.

Коли глянути оком у п’ятидесятирічну перспективу Золотого Ювілею “Рідної Школи” ім. М. Шашкевича, то вже вичислені установи, які заіснували в цій дільниці, вказують на великий український потенціал, який тут жив і працював. Успіхи свої цей потенціал завдячував передусім тісній співпраці між собою. Вже

Перші лючери Товариства "Рідна Школа" ім. М. Шашкевича (Будісєльний Комітет). Перший ряд (відліва):
Й. Стебніцький, Д. Пташник, Й. Шербанєвич, П. Гаврисцишин, В. Кінах, Д. Виялик; другий ряд: І. Сумка, Д.
Когут, Н. Дивонюк, І. Підбурчаллський, З. Ничак, П. Бойко, І. Кузенко, світлина з 1928 р.

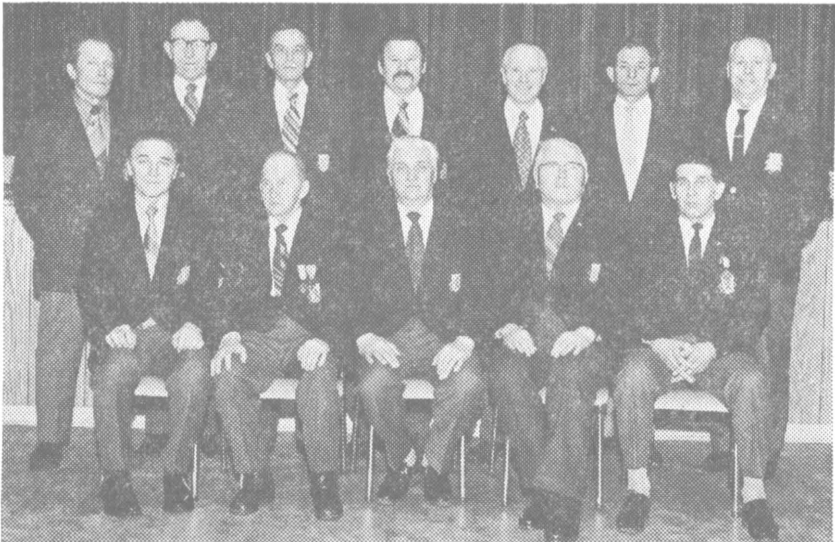
Голови Товариства "Рідна Школа" ім. М. Шашкевича: Стоять зліва доправа: Л. Ништа, П. Семенчук, І. Мудрий, П. Гаврисишин, І. Підбурачинський, В. Залісоцький (який відстояв на пості 28 років, помер 12. 2. 1974). Першим головою був о. Пантелеймон Божик (упокоївся 20. 7. 1944). Світлина з 1964 р.

Управа Товариства "Рідна Школа" ім. Маркіяна Шашкевича, вибрана в році Золотого Ювілею Товариства та в наступній каденції. Сидять відліва: Лев Рудницький, Левко Ништа, Ярослав Габа (голова), Григорій Якимів, Павло Матвійчина, Михайло Слободян; стоять: Іван Дутка, Дмитро Івончик, Іван Нестор, Олександр Загорода, Павло Кралька (немає Степана Рогатинського).

Управа Жіночого Товариства ім. Ольги Басараб — правої руки Товариства "Рідної Школи" ім. М. Шашкевича. Сидять відліва: Марія Нишга, Анна Семенчук, Анастасія Лехман (голова), Параскевія Кузенко (почесна голова), Катерина Гавришко; стоять: Марія Бойчук, Марія Фамега, Катерина Паланиця, Анна Івончик. Немає на світліні: Анни Слободян та Анни Зубатої.

Управа Братства колишніх Вояків 1-ої Української Дивізії УНА, якого члени масово включилися в працю Товариства "Рідної Школи". Сидять відліва: Степан Паучок, Лев Рудницький, Олександр Загорода (голова), Іван Нестор, Володимир Бартіш; стоять: Микола Терентяк, Степан Ганкевич, Михайло Хар, Олекса Гур, Павло Кралька, Петро Батіг, Дмитро Івончик, 1976.

це, що в першій організаційній п'ятці було двох робітників, двох колишніх фермерів і з ними один інтелігент — священик, промовляє за здорову й органічну суспільну пов'язаність. Другою вартістю, яка лягла в основу — це близька співпраця “Рідної Школи” та Парафії св. Андрея, яка в міру свого розвою, перебрала частинні агенди “Рідної Школи”, шкільне навчання. “Рідна Школа” також близько співжила з буковинською Парафією св. Михайла, тепер парафією УГПЦ.

“Рідна Школа” ім. М. Шашкевича, як піонерська установа, збудована передусім українськими імігрантами, що прибули до Канади ще перед I Світовою війною, була завжди відкрита новим імігрантам, які прибували сюди після I і II Світових війн. В мурах будинку “Рідної Школи” гостювала якийсь час Українська Стрілецька Громада (УСГ), Молодеча Організація “Пласт”, тут сходилася в початках Спілка Української Молоді (СУМ). Сюди ведуть також організаційні початки “Кооперативної Громади”, сьогоденішньої надбудови кредитових спілок у Вінніпезі.

Тут на постійно заквартирували такі ветеранські організації, як Братство Вояків I Дивізії УНА та Станиця Вояків УПА. Довгий час приміщується тут Українське Канадйське Товариство (УКТ). З працею “Рідної Школи” пов'язані буйні часи розвитку хору “Сурма”. Ця громадська гостинність “Рідної Школи” — це був третій важливий фактор її розвитку.

Багато дечого змінилось за це 50-річчя. Багато відійшло на вічний спокій. Багато дечого в змінах наніс час. Деякі організації матеріально незалежились. Прийшли ще й інші зміни. Не змінились тільки ідеї та символи, яким служило і служить Товариство “Рідна Школа” ім. М. Шашкевича. Не стало піонерів, але лишились їхні послідовники. Це наглядно було видно і святково відмічено в місяці листопаді 1974 р., коли вся вінніпезська спільнота віддала шану працюючим умам і рукам Товариства “Рідної Школи” ім. М. Шашкевича.

В такий ювілейний час завжди бажається згадати хоч одним словом про тих, що постійно були на постах, але тут за словами поета можна сказати “їх вже легіон”. В анналах цієї інституції записані цілі сім'ї та роди. Примірно згадаймо хоч таких, як Божики, Гаврисишини, Щербаневичі, Скиби, Довбуші, Пташники, Стебніцькі, Підбурачинські, Білоуси, Когути, Драбики, Кузенки, Ништи, Запісоцькі, Слободяни, Семенчуки, Матвійчини, Коробайли, Якимови, Рудани, Мудрі, Романови, Скаї, Мочарські, Лехмани, Чіпки, Петсони, Блащуки, Медведчуки, Барани, Поворозники, Дивонюки, Сумки, Бойки, Сопки, Сафеноки, Кінахи,

Білоуси, Ничаки, Винники, Бабинці, Гавришки, Андрусиніни, Монастирські, Кузі, Орисюки, Яремії, Гараляки, Луцькі, Сохачькі, Паланиці, Цимбалісті, Нецкарі, Ковалі, і так можна вичисляти довгими сторінками. Всім їм та всім невичисленим заслужена честь і хвала бо саме вони допомагали таким як вони в інших осередках творити хребет української спільноти в Канаді.

* * *

До цього історичного і святкового нарису ми бажали б додати ще декілька рядків про вінніпежський Пойнт Даглес зперед 1925 р., а ще точніше про його початки взагалі.

Першими пришельцями на Пойнт Даглесі були шотландські поселенці, які прибули сюди під прапорами Лорда Селкірка в 1811 р. і пізніших роках. При кінці 19-го і на початку 20 століття сюди стала напливати східньо-європейська іміграція і серед них українці ступнево набирали на числі і силі. В 1897 р. о. Нестор Дмитрів відправляв вже для українців Службу Божу в Іміграційному домі, який був саме переходовою брамою на Пойнт Даглесі *) а звідси на цілу західну Канаду. Тут українські імігранти з konieczности належали до першої латинської парафії в Північному Вінніпезі. Тоді ще не було ані однієї рідної парафії. На Пойнт Даглесі при 109 Юклид організувалась перша Читальня у Вінніпезі та носила ім'я Тараса Шевченка. Тут в читальні ім. Т. Шевченка відіграно першу сценічну картну не тільки у Вінніпезі, але в цілій Канаді. Це були "Аргонавти" Гр. Цеглинського. Тут в домі Кирила Геніка, тодішнього українського "війта" цілої Канади, при 109 Юклид в 1903 році організовано перший український часопис на цілу Канаду. Ним був "Канадійський Фармер". Тут організувалась також перша Народна Бібліотека ім. Івана Франка. Були тут й інші суспільні починання і пориви, що мали опісля свій відбиток на житті української спільноти Канади. Час багато перечеркнув з цього і тим часом живчик українського життя у Вінніпезі пересунувся на північ, де створилися нові українські організації та були створені чисто українські парафії. Пойнт Даглес неначе завмер на якийсь час. Треба було коло 20 років, щоб в нових суспільних умовах прийшло відродження, але тим разом під пропорами Пробудителя Галицької Землі Маркіяна Шашкевича. Ідеї його пробудили не тільки Галичину, але також український Пойнт Даглес.

М. Г. Марунчак

Про Пойнт Даглес появилась обширна праця автора цих рядків п.н. "Шотландські поселенці та українська громада на Пойнт Даглес" як перший том "Студій до історії українців Канади", накладом Української Вільної Академії Наук, Збірник Заходознавства т. X (8), Вінніпег, 1964-1965.

Народні пісні в записках Маркіяна Шашкевича

ТАЛАНТ, НАРОДЖЕНИЙ ПІСНЕЮ

Маркіян Семенович Шашкевич (1811-1843) — перший в Галичині український поет, прозаїк, перекладач і публіцист — крізь усе життя проніс любов до народних пісень. У них він учився поетичної майстерности, у них черпав силу для боротьби за нову, демократичну культуру. Народився Маркіян Шашкевич у Підлиссі, на Львівщині. Село, як звичайно тоді на Україні, мальовниче, але бідне. Неподалік — Біла, або інакше Лиса гора, кам'янисто-вапнякувата з боку села і поросла кущами з другого боку. З цієї гори поет не раз споглядав на зелено-жовті нагорби, некошені луки, пов'язані крученими дорогами села, сади, струмки, співучі гаї і рідну хату в “зеленій соснині”, де “колодязь студененький, а дуб воду тягне”. І проймався тугою, бо довкола панська земля. По широкому краю лунав стогін кріпаків. Час від часу чувся спів рекрутів, що востаннє, може, вклонились отчому порогу:

- Ой ви, павоньки, чорні галоньки, та чом вгору не злітаєте?
- Ой ви, рекрути, молоді жовняри, чом додому не вертаєте?
- Ой раді би ми вгору ся знести, та нас туман полягає.
- Ой раді би ми ся додому вернути, та нас цісар не пускає.

Проти австрійського цісаря, поміщиків і жорстоких кріпосницьких порядків то тут, то там спалахував народний гнів. Він виявлявся порізно: у формі одиничних непослухів, групових бунтів, збройних повстань та широкого руху месників-опришків.

За розкріпачення людської особистости й виступив Маркіян Шашкевич. І хоч рано згорів, подав приклад служіння народу словом поета.

На початку тридцятих років XIX століття, навчаючись у Львівській семінарії, М. Шашкевич організував там самоосвітній гурток української поступової молоді під назвою “Руська трійця”. Разом із Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем він зробив великий внесок у справу збирання і вивчення українського фольклору, зокрема народних пісень.

Ентузіясти з “Руської трійці” нерідко без дозволу залишали стіни семінарії й мандрували по Галичині. Їх не лякали навіть застороги поліції. Наприклад, І. Вагилевича було затримано поблизу Станіславова і примусово вислано під нагляд родичів. Йому наказали не ходити підозріло по селах, а він порушив заборону через кілька днів. У результаті цих мандрівок гуртківцями було зібрано чимало цікавого фольклорного матеріалу.

Маркіян Шашкевич записував народні пісні на Золочівщині — в Підлиссі та навколишніх селах. До важливої роботи він залучив і молодшого брата Антона.

Всі записи товаришів М. Шашкевич ретельно перечитував, місцями корегував. Зберігся зошит пісень, зібраних Іваном Білинським, з поправками Шашкевича ¹⁾. В іншому фольклорному зошиті — Маркеля Кульчицького — він дописав народну коломиюку “Ой украв я, побратиме, ягницю, ягницю” ^{**)}

Серед прихильників “Руської трійці” були директор головної школи в Коломиї Микола Верещинський, талановитий етнограф і фольклорист Григорій-Мирослав Ількевич, “два світлі мужі” (І. Франко) — чехи Ян-Православ Ковбек та Карел Зап, діячі польської культури Август Бельовський та Жегота Паулі. Вони допомагали гурткові порадами чи окремими матеріалами. Особливо багато народних пісень дістав М. Шашкевич від Г.-М. Ількевича. Деякі з них побачили світ у літературно-фольклорному альманасу “Руської трійці” “Русалка Дністровая”. Книжка вийшла 1837 року в Будапешті без відома австрійської цензури і була, за оцінкою І. Франка, “явищем наскрізь революційним”.

У “Передслов’ї” до “Русалки Дністрової” Маркіян Шашкевич радо констатував, що “зволила добра доля появиться і у нас збіркам народних наших пісень і іншим хорошим і ціловажним ділам” ²⁾. Притому до збірок зараховував такі видання, як “Опыт собрания старинных малороссийских песней” М. Цертелева (Спб., 1819), “Малороссийские песни” (М., 1827) та “Украинские народные песни” (М., 1834) М. Максимовича, “Запорожская старина” І. Срезневського (чч. I—IV, X., 1833 — 1834), а до “ціловажних діл” відносив збірник В. Залеського “Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego” (Львів, 1833; сюди увійшли й фольклорні записи М. Шашкевича) та брошуру Й. Лозинського “Ruskoje wesile” (Перемишль, 1835). Два останні видання були на-

¹⁾ Відділ рукописів Львівської державної бібліотеки ім. В. С. Стефаніка. Архів І. Вагилевича, II, 13, од. зб. 44

^{**)} Там же, од. зб. 45.

²⁾ “Русалка Дністровая”. Будим (Будапешт), 1837, стор. III-IV.

друковані латинською транскрипцією, за що зазнали Шашкевичевої критики.

З “Малороссийских песен” у Маркіяна Шашкевича, а також у його друга Я. Головацького були ґрунтовні рукописні копії. Чи бачив на той час Шашкевич інші згадані позагалицькі видання, сказати важко. Проте відомості про публікації українських народних пісень були в нього ширшими, ніж ті, про які можемо судити на основі “Передслів’я” до “Русалки Дністрової”. Принаймні збереглися його виписки з видання Івана Прача “Собрание русских народных песен” (Спб., 1815), де було вміщено шість українських фольклорних творів³⁾.

Маркіян Шашкевич був поетом-романтиком. А всі, без винятку, романтики, як українські, так і світові, перебували під сильним впливом народної пісні. Цим і пояснюються ритмічна легкість, музикальність та мелодійність поезій доби романтизму.

За словами М. Возняка, “стиль народних пісень, тропи й фігури, вислови та звороти, ритміку присвоїв собі Маркіян так докладно, що при деякім творі Шашкевича постає сумнів: оригінальний це твір чи півнародний?”⁴⁾.

Навіть Яків Головацький, який замолоду добре знав твори засновника “Руської трійці”, згодом, траплялося, приймав їх за народні пісні. В одному з чийхось зошитів із записками народних пісень він, наприклад, не зміг пізнати злегка підредагованої поезії Шашкевича “До милої” (“Повій, вітре-вітросеньку”),⁵⁾ хоч сам опублікував її 1846 року в першій частині “Вінка русинам на обжинки”. Якби цей факт був самотнім, то, очевидно, породив би вагання з приводу авторства твору. Але маємо інчий, більш переконливий аргумент. У цьому ж “Вінку русинам на обжинки” Я. Головацький передрукував із “Русалки Дністрової” вже незаперечно Шашкевичеву поезію “Туга за милою”, а через три з лишком десятиріччя включив її як фольклорний твір до свого видання “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (М., 1878, ч. III, стор. 366-367).

У поетичній спадщині Маркіяна Шашкевича більше половини ліричних творів, “визначених пісенною формою, злож(ених) за взірцями і неначе під мелодії укр(аїнських) нар(одних) пісень”

³⁾ Відділ рукописів Львівської державної бібліотеки ім. В. С. Стефаника. Архів М. Шашкевича, п. 1, од. зб. 23.

⁴⁾ Михайло Возняк. Маркіян Шашкевич як фольклорист. Львів, 1911, стор. 37.

⁵⁾ Див.: Відділ рукописів Львівської державної бібліотеки ім. В. С. Стефаника. Архів Я. Головацького, п. 51, од. зб. 742.

6). Серед них “Туга”, “Вірна”, “Розпука”, “Лиха доля”, “Думка”, “Над Бугом”, “Веснівка”. З народними піснями поезію Шашкевича ріднять традиційні художні образи з українського фольклору, постійні епітети, нерідко вживані у формі подовжених прикметників, пестливі слова з піднесеною емоційністю. На ґрунті української народної поезії виник знайдений кілька років тому вірш М. Шашкевича “Чом, козаче молоденький”, де є, зокрема, такі рядки:

— Чом, козаче молоденький,
Рониш слізюнки дрібненькі?

.
— Ой я, козак молоденький,
Роню слізюнки дрібненькі,
На Україну поглядаю,
За Україною вздыхаю.

.
Там-то світить сонце ясно,
Там-то цвітуть цвіти красно,
В степах буйні вітри віють
І травоньки зеленіють.

За образами й настроєм цей твір близький до пісні “Сидить козак на могилі”, вміщеної у збірнику Вацлава Залеського, принаймні до її початку:

Сидить козак на могилі та й думку думає,
На Україну поглядає, тяженько вздыхає,
Ані вітер не віє, ні сонце не гріє,
Іно краєм, край Дунаю, трава зеленіє.

(Стор. 387).

Під заголовком однієї з кращих своїх поезій, “Хмельницького обступленіє Львова”, М. Шашкевич зазначив: “строєм, народної пісні”. Цією піснею була колядка “А в чистім полі, близько до роги”, з якої, крім ритміки, запозичені окремі фрази і рядки.

Українська народна пісня була для Маркіяна Шашкевича найсвітлішою надією на кращі часи рідного народу. Не випадково у вірші “Поза тихий, за Дунай”, звертаючись до персоніфікованого вітру, він просить занести на чужину “руську пісню, . . . щирю брата пісоньку”. Ця пісня мала підняти дух, мабуть, Якову

6) Філарет Колесса. Про віршову форму поезій Маркіяна Шашкевича. Львів, 1911, стор. 24.

Головацькому, тодішньому студенту Пештського університету, і водночас повинна була нагадати, що “по студеній зимі вітрець дихне тепленький”.

У творах М. Шашкевича згадується віща “піснь Бояна” (“Голос галичан”, “Згадка”), а в уривку “Бандурист” із недокінченої поеми “Перекинчик бісурманський” звеличено сучасного поетові співця — Боянового нащадка. Як ударив сивий бандурист по струнах, то, здається, й природу вони розбудили.

І стали гриміти та безкидским громом,
І стали шуміти та степовим шумом;
То знов заскипіли, як води старого
Отця Славутиці...

Важливо, що в часи, коли українські землі були розмежовані, Шашкевичева муза, як і народна пісня, не визнавала ніяких кордонів. Карпатський Бескид існував для поета в нерозривній єдності з причорноморськими степами, з Дніпром-Славутою, та є, власне, образ бандуриста запозичений у наддніпрянських романтиків.

Аж мило згадати, як то серце б'ється,
Коли з України руськая пісенька
Так мило-солодко вколо серця в'ється, —

писав М. Шашкевич у присвяті Миколі Устияновичу — “Побратимові, посилаючи ему пісні українські”.

Творчість народу будила в Шашкевичеві почуття відповідальності перед нащадками за рідну культуру, якої не уявляв поза іншими, насамперед, слов'янськими культурами. В саморобних зошитах, на окремих аркушах, клаптиках паперу, навіть на полях чужих рукописів від дбайливо записував пісні, казки, приповідки.

Діяльність “Руської трійці” нині не піддається статистиці. Руїнник-час тут зробив непоправну справу.

Зокрема, неможливо встановити, скільки пісень записав Маркіян Шашкевич. Можна лише здогадуватися, що з них вийшов би досить багатий збірник.

Своєрідною нумерацією займався в середині минулого століття Яків Головацький. Систематизуючи матеріали для видання “Народные песни Галицкой и Угорской Руси”, він у нотатках вказував, від котрого фольклориста походить той чи інший запис, позначав порядкові номери фольклорних зошитів (римсь-

кими цифрами) та пісень у них (арабськими цифрами). На підставі позначки “Ш. XI” проти пісні “Пішла дівчина рано до млина” М. С. Возняк зробив висновок, що “в руках Якова Головацького було щонайменше 11 зшитків із записами Маркіяна Шашкевича” ⁷).

Але, по-перше, Головацький володів не всіма зібраними Шашкевичем піснями, по-друге, його нотатки, що дійшли до наших днів ⁸), далеко не повні.

Спробу реєстру Шашкевичевих пісенних записів і відписів (тобто пісень, переписаних із різних джерел) зробив Михайло Возняк. Треба сказати, що цей видатний учений взагалі багато займався дослідженням діяльності “Руської трійці”. Зокрема, йому належать єдині в своєму роді праці — “Маркіян Шашкевич як фольклорист” (Львів, 1911), “З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича” (“Записки Наукового Товариства імені Шевченка”, т. 109, 1912), “Ще до діяльності Маркіяна Шашкевича як фольклориста” (в книзі “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича”, ч. I, Львів, 1935). В останній і вміщено зазначений реєстр, складений з використанням збережених автографів М. Шашкевича та з урахуванням нотаток Я. Головацького до “Народных песен Галицкой и Угорской Руси”.

Про цей, ясна річ, приблизний реєстер є потреба поговорити в деталях. Складається він з 70 пісенних назв і з одного неповного запису весілля. Під пунктом 60-им значиться варіант пісні про Байду, записаний, як стверджує М. Возняк, поетом на Золочівщині й переданий Я. Головацькому. На жаль, ніяких коментарів дослідник не дає. Та, знаючи його велику пристрасть до фактів, віримо, що мав він якийсь вагомий аргумент. Тим паче, що подібна думка, — і теж без коментування, — висловлена ним ще в брошурі “Маркіян Шашкевич як фольклорист”. Виходить, перша частина зібрання Головацького “Народные песне Галицкой и Угорской Руси” відкривається піснею про Байду в записі, а скоріше у відписі М. Шашкевича.

70-ий пункт реєстру Михайла Возняка, крім назви народної пісні — “Породила сокола сина”, — містить водночас її публікацію. Слід відзначити, що до того (в працях “Маркіян Шашкевич як фольклорист”, “З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича”) і після того (у статті “Колядки в записі Маркіяна Шашкевича”) дослідник видрукував майже усі відомі йому пісенні

⁷) Михайло Возняк. У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича. Ч. I. Львів, 1935, стор. 30.

⁸) Див.: Архів Я. Головацького, п. 50, од. зб. 738.

автографи поета. В загальному це становить понад дві третини вказаного реєстру.

Все ж окремі публікації М. Возняка невдалі, а в деяких пунктах реєстраційного списку він допустив необ'єктивність.

У записах Шашкевича є народні пісні “А в неділеньку рано стала нам ся новина”, “Зоря ізходить, вечір близенько”, “Утипаса на рамена” та “Не буду я жита жав”. Зміст кожної з них, без сумніву, добре пам'ятав Я. Головацький і, коли робив нотатки до “Народных песен Галицкой и Угорской Руси” механічно приписав поетові чийсь ширші варіанти цих пісень. М. Возняк, не зауваживши похибки, включив до реєстру три Шашкевичевих записи (про четвертий — “Не буду я жита жав” — він забув, що сам друкував його в 1912 році), а також відповідні варіанти назви пісень із зазначених нотаток — “В славнім місті Ботушан [ах], “Чия причина розстання мого”, “А ві Львові, в славнім місті” та “Каламутна вода в ріці, ходім до кирниці”. Між іншим, з чотирьох перелічених співанок Шашкевича лиш одна — “Не буду я жита жав” — опублікована в “Народных песнях Галицкой и Угорской Руси” окремо, паралельно з чужим варіантом. Але ні її, ні трьох інших Я. Головацький, із зрозумілих уже причин, не занотував при підготовці видання. Таким чином, до записів Маркіяна Шашкевича недоречно віднесені пісні “В славнім місті Ботушан[ах]”, “Чия причина розстання мого”, “А ві Львові, в славнім місті” та “Каламутна вода в ріці, ходім до кирниці”.

Але не тільки на цих чотири пункти підлягає скороченню реєстр Михайла Возняка. В нім незаслужено займають місця ще такі, начебто виписані М. Шашкевичем з якихось рукописних збірників співанки, як “Ах, як тяжко серце тужить за тобою, мила”, “Гей, у полю криничейка, а в ній видно дно”, “Гей, учинив воробель на припічку жнива”, “І ми прийшли з Божого дому”, “Оставайтесь, бояри”, “Рають мені, щоб ся звінчати”, “Тужу без перестанку, що ж чинити маю” і “Фляшка ж — моя потіха, келишок — к радості”. Ці твори М. Возняк виявив, за його словами, на аркушах сірого паперу з поетовим почерком і з поясненням угорі — “Із писаної книжки”. Там же були й жартівливі, подекуди не дуже пристойні мініятури ламаного коломийського характеру “Кокоруза, кокоруза... Кокорузи дайте,” “...Редьков сію, редьков поливаю”, “... Семку, Менку, где ти забавився”, “Гей, не буду я ся женити, хіба у петрівку”, “...Вийду я на горойку, погляну в долину”, “А ві Львові дівчатойка не тої натурі”, “... У полі ромен росте, лобода ще вище” та “Не

буду я води пити, вода луговая”. Всі названі співанки й мініятури Михайло Возняк опублікував 1912 року в статті “З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича”, хоч останніх не подав у реєстері. При публікації дослідник не згадав про позначки “Шб.” (“Шашкевичів брат”), які стоять у нотатках Я. Головацького напроти назв цих творів. Але в 1937 році взяв їх до уваги і прийшов до такого висновку: “Антін Шашкевич записував пісні латинкою, а Маркіян Шашкевич переписував їх нашою азбукою, звідсіль легко змішати записки їх обох без окремих вказівок. Йдучи за вказівками Головацького, треба зменшити число Маркіянових записів у користь його брата Антона”⁹⁾.

Знайдені М. Возняком аркуші сірого паперу містили, отже, Шашкевичеві копії братових книжних відписів, зроблені, скоріше всього, на прохання Вагилевича чи Головацького, чиї помітки на ній лишилися. Вважати в такий спосіб скопійовані твори водночас відписами поета нема ніякої рації, оскільки, наголошуємо, це не результат його фольклористичних інтересів. Такому, як він, вимогливому мистцеві щонайбільше могла впадобатись єдина в даному випадку не книжна, а народна поезія “Гей, у полю криничейка, а в ній видно дно”. Всі інші твори доволі примітивні щодо змісту й безпорадні в художньому відношенні. Сам Михайло Возняк повідомляє, що під текстом співанки “Фляшка ж — моя потіха, келишок — к радості” М. Шашкевич красномовно зазначив: “Без ваги”. Якщо врахувати, що цей текст стоїть у відписах останнім, то поетове зауваження може стосуватися усього скопійованого рукопису.

Більшість книжних відписів Антона Шашкевича у виданні Я. Головацького “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” вміщена в розділі “Думки образованного сословия”. Є там і співанка “Чого, дівчино, так тяжко вздыхаеш” (ч. I, стор. 347). М. Возняк згадує її при публікації скопійованих матеріалів і теж беззастережно зачисляє до відписів Маркіяна Шашкевича на підставі якогось його автографа. Дослідник указав навіть на окремі відмінності між надрукованим текстом та автографом, котрий, зокрема, починався рядком “Чого, Марино, тяжко вздыхаеш”. Тим часом це знову була не більше як копія, на що вказують нотатки Я. Головацького: “Чого, Марино, тяжко вздыхаеш”, Шб. III. 3”. Слід додати, що до свого реєстру Михайло Возняк цього твору не включив.

У зв'язку зі сказаним виникає сумнів: чи справді книжний від-

⁹⁾ Михайло Возняк. Чиї записи пісень у “Русалці Дністровій”? Львів, 1937, стор. 10.

пис “На сіонській горі”, (друга назва — “На небесній горі”) яким відкриваються аналізовані публікації М. Возняка в 109-му томі “Записок Наукового Товариства імені Шевченка”, є результатом фольклорних пошуків М. Шашкевича? Вважаємо, що це відбиток братового впливу або навіть у певній формі спонукування. Автограф співанки, який зберігається в архіві І. Вагилевича (п. 13, од. зб. 46), стоїть у ряді з іншими відписами наставника “Руської трійці”, але в художньому плані твір набагато програє цим іншим. Тематично-ідейному розгляді бурсацької пародії “На сіонській горі” та її варіантів присвячена окрема стаття ¹⁰).

Про смаки й уподобання Маркіяна Шашкевича свідчить випирана ним з фольклорного збірника початку XVIII століття пісня “Кляла цариця, вельможна пані”. Це дійсно народний твір історичного характеру, близький поетові передусім героїкою та визвольними мотивами. В пісні звеличено перемогу козаків над турками у місті Варні, яке вважалося неприступною фортецею. Перед Шашкевичем цю пісню латинською транскрипцією переписав звідкись у саморобний збірник “*Sobranje pisen ruskich historycznych*” (1828) Григорій-Мирослав Ількевич ¹¹). Його варіант має деякі відмінності. До Маркіяна Шашкевича пісня про Варну потрапила десь у 1833 чи 1834 році від Михайла Мінчакевича, який розшукав її в старому співаніку. Цю думку Я. Головацького ствердив у “Студіях над українськими народними піснями” Іван Франко ¹²).

Дослідженням Шашкевичевого відпису пісні про Варну займався Михайло Возняк. Крім статті “До джерел українського пісенного збірника Жеготи Паулі”, надрукованої в другій частині книги “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича” (Львів, 1936), він приділяє увагу цьому творові в брошурі “Чиї записи пісень у “Русалці Дністровій” (Львів, 1937). На жаль, у складеному дослідником реєстрі згадуються книжні матеріали Антона Шашкевича, а справді поетового відпису — народної пісні “Кляла цариця, вельможна пані” — немає.

До аналізованого реєстру не увійшли окремі незаперечні записи М. Шашкевича, надруковані самим Возняком. Це ліричний народний твір “Ой по горі по високій голубці літають” (“Маркіян Шашкевич як фольклорист”, стор. 33), жартівлива мініатю-

¹⁰) Див.: М. Шалата. “На сіонській горі...”. “Людина і світ”, 1971, № 4.

¹¹) Зазначений відпис Ількевича під назвою “*Wagna, 1605*” надруковано в книзі М. С. Возняка “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича”. Ч. I, стор. 15-16.

¹²) Див.: “Записки Наукового Товариства імені Шевченка”. Т. 78, 1907, стор. 90-91.

ра “Коби ти був добрий хлопець” та згадувана вже пісня “Не буду я жита жав” (“Записки Наукового Товариства імені Шевченка”, т. 109, стор. 150, 152). Пропущені в реєстрі і дві весільні, так звані короваєві пісні — “Ой раю ж мій, раю” та “А в нашій печі. . .”, які М. Шашкевич записав на Золочівщині й опублікував у “Русалці Дністровій” (стор. 57).

3-поміж весільних записів поета, котрі Михайло Возняк видрукував у першій частині книги “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича” (стор. 33-35), варто було вилучити в даному разі дисонуючу пісню “Ярая рутонька, жовтий цвіт”. Вона не пов’язана з обрядом, а має широкий побутовий зміст.

Окрему групу в реєстрі Михайла Возняка становлять зібрані Шашкевичем народні поезії, автографи яких не збереглися. Де-що з цієї групи, зрозуміло, підредаговане, дійшло до нас у публікаціях (гаївки “Воротаре, воротаре”, “Ой Данчику, Білоданчику”, “Ой ніхто там не бував” та ладканки “Сіяла дівчина долю”, “Мовила, говорила” — у “Русалці Дністровій”; пісні “Ой піду ж бо я попід гай зелененький”, “Ой зійшовся рід із родом” — у “Народных песнях Галицкой и Угорской Руси”). З кількох записів у нотатках Я. Головацького, а відтак і в характеризованому реєстрі zostалися хіба назви та шифри: “Біда тому наймитові” — Ш. IX”, “Бодай же ти тогді віддалася” — Ш. VI”, “Є у полі могила, з вітром говорила” — Ш.”, “Ой пошлю я утку по дунаю хутку” — Ш. VII.6”, “Ой ходьмо, товаришу, до дівчиньки ходьмо” — Ш. X”, “Приїхали свати до нашій хаті” — Ш. VII. 2”.

В брошурі “Чиї записи пісень у “Русалці Дністровій” М. Возняк розширив відомості про відсутні в автографах Шашкевичеві фольклорні матеріали. Він, зокрема, виявив свідчення Я. Головацького про те, що опубліковані в альманасу “Руської трійці” пісні “Ой є в полі два дуби”, “Ой в зеленім городочку” та “Вийду я, вийду в садок вишневий” записані поетом. Між іншим, два останні твори є дуже відмінними варіантами раніше стверджених записів М. Шашкевича, а саме — народних поезій “Годьмося, годьмо, товаришеньки, годьмо” та “Ой зійшовся рід із родом, взявся напивати”. Серед пісенних назв у нотатках Я. Головацького М. Возняк знайшов ще заголовок “Не піду я до дівчини” із шифром “Ш. I. 4, 5, 6”.

Якщо тепер врахувати всі розглянуті плюси й мінуси, то реєстраційний список Михайла Возняка все одно мав би складатися з 70 пісенних записів та відписів М. Шашкевича.

Оскільки в реєстрі весільні пісні з “Русалки Дністровій” по-

даються кожна окремо, то й опублікований дослідником запис весілля слід аналогічно поділити на самостійні ладканки. Тоді список подовжиться ще на 16 пунктів. Так само з коломийками. Михайло Возняк зареєстрував лиш одну з них — “Коб то пити, коб то пити, коб то ся не впити”. Нових 7 пунктів утворюватимуть коломийки “Бодай тії карабіни в огні погоріли”, “Не журіться, когутоньки, не журіться, курки”, “Заспівав би-м співаночку, та не вмю вдати”, “Співала би-м співаночки, коб то її вдати”, “Закувала зозуленька на гаю, на гаю”, “Закувала зозуленька на хаті, на розі” та “Горілонько оковита, люблю аж я тя пити”. Таким способом реєстр записаних і переписаних Шашкевичем пісень (включаючи й сумнівний відпис пародії “На сіонській горі”) досягне числа 93.

Уже після свого реєстру М. Возняк зненацька натрапив на ще один фольклорно пісенний зошит М. Шашкевича. Тут були колядки “Ах в чистім полі, близько дороги”, “А де ж ти бував, воробієнку, в неділю”, “А згори з долу вітрець повіват”, колядкова пародія “Гаврилко із гори спустився”, бурсацька співанка “Пішов би-м я та й до монастиру”, а також коломийкові пісні “Бодай тоті Бережани вода замулила” і “Ой дівчата, молодиці моргали на мене”, помилково записані поетом як один твір під першою назвою. Перші чотири записи надруковані 1939 року в статті М. Возняка “Колядки в записі Маркіяна Шашкевича”, інші не публікувалися. Новий реєстр, у зв’язку з цим, зріс до цифри 100.

Додамо сюди пункт 101. Ним буде виявлена в архіві І. Вагилевича (п. 13, од. зб. 45) уже згадувана коломийка “Ой украв я, побратиме, ягницю, ягницю”, записана поетом у фольклорному зошиті М. Кульчицького.

Якісь зібрані М. Шашкевичем коломийки в нотатках Якова Головацького виступають під шифрами “Ш. I. 2”, “Ш. II. 1”, “Ш. VII. 13”, але досі їх не вдалося розшукати.

На жаль, за відсутністю автографів не можна виявити всіх фольклорних матеріалів поета у збірнику Вацлава Залеського “*Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*” та в забороненому цензурою і знищеному в рукописі альманаху “Руської трійці” “Зоря” (1834). Існує думка, що частина пісень із “Зорі” побачила світ у двотомному зібранні Казимира Вуйціцького “*Piesni ludu Bialo-Chrobotow, Mazurow i Rusi znad Buga*” (1836-1837)¹³). Безсумнівно, більше, аніж знаємо — передусім завдяки досліджен-

¹³) Див.: В. Юзвенко. Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці XIX ст. К., Вид-во АН УРСР, 1961, стор. 58.

Шашкевичева "Олена"

До ідейно найінтересніших писань М. Шашкевича належить безперечно його "Олена". Різкий протест проти панської самоволі у відношенні до простого народу виразив поет у формі акту пімсти опришків над бутним старостичем в тій саме хвилі, коли він запрошений пощирости на селянське весілля пірвав в нього молоду і вертав з нею до свого замку.

За багато актуальности в "Олені", щоб її назвати "казкою", як назвав Шашкевич. В доборі такої етикетки радше бачити на-

ням М. Возняка, — вміщено Шашкевичевих записів у виданнях — Жеготи Паулі "Piesni ludu ruskiego w Galicyj" та Якова Головацького "Народные песне Галицкой и Угорской Руси".

Збережені папери Маркіяна Шашкевича із народними піснями, як правило, не датовані, без посилання на особу співака (співачки) чи на місце запису. Поспішаючи, поет інколи недописував окремих рядків або й строф, місцями допускав порушення ритмічної структури. Маючи добру звичку доводити почату справу до кінця, Маркіян Шашкевич, очевидно, сподівався сам упорядкувати свої фольклорні матеріали і видати окремою збіркою.

Сьогодні слава першого в Галичині демократа Маркіяна Шашкевича лунає над Дністровим краєм і ген поза ним. На вірші поета написано чимало пісень, з яких найпопулярніша в народі "Веснівка" композитора В. Матюка. Існують пісні й про самого Шашкевича, як, приміром, "Встала "Русалка Дністрова" А. Кос-Анатольського на слова Д. Павличка.

Життя вписує в історію народної культури все нові й нові імена. Та ніколи не зітреться у віках пам'ять про того, хто перший над Дністром підніс прапор українського лисьменства, народної пісні, — пам'ять про поета-гуманіста Маркіяна Шашкевича.

Михайло Шалата

Увага від Редакції: Автор цієї статті живе в УССР і не диво, що вживає іншого правопису та не згадує про Маркіяна як священика хочби коротким "о. М. Шашкевич".

лежить популярний в добі галицького романтизму звичай добиратися до смаків публіки, розентуз'язмованої для всего народного, при помочі етикет браних з народної словесности. "Казкою" в прийнятому значенні "Олена" не є. Та за мало в ній реальности, щоб можна вважати її результатом безпосередньої обсервації життя. Відки ж виринула вона?

Займався нею вже М. Тершаковець. В ювілейному збірнику в честь проф. М. Грушевського посвятив їй статтю, (Причинок до студій над М. Шашкевичем), де доказував залежність її від пісні про "Збигоня" в чеській "Короледворській Рукописі", хоч рівночасно, не знаходячи в тім першовзорі всего, за чим шукав, озирався й за іншим, робив дрібні зближення "Олени" з *Zamkom Kaniowsk*-им Гощиньського, з народним оповіданням Квітки, плів батоги з піску. В пізнішій же своїй книжці про "Галицько-руське літературне відродження" заявив, що занадто сильно підчеркнув літературні джерела, які могли послужити прототипом "Олени", а не підніс її залежності від сучасної "ходячої" конспіраційної літератури. Та знову вказуючи на ту літературу, вказував на публікації з 1840-их рр. — хронологічно вже за да-лекі від "Олени". У всіх тих заходах лиш одно було щасливе: гадка про залежність "Олени" від якихсь чужих літературних творів.

Бо коли "Олена" не є "казкою" ані оповіданням оснований на казці, коли вона не є й твором з обсервації життя, то хіба мусить бути — літературним наслідованием довершеним для виразу популярної ідеї. Щоб її літературні взори знайти, треба шукати за ними передовсім там, де проклюнулась і сама ідея, ідея усунення панської самоволі у відношенні пана до народу. Я вже два рази мав нагоду вказувати на те, що така ідея з'явилась серед галицької суспільности ранше виступу Шашкевича, коль-портована польською літературою з доби повстання 1830/1 р. (Найближчі джерела літературної творчости М. Шашкевича, в "Учителю" 1909-1910 р.; Коліївщина в польській літературі до 1801 р.). В тій літературі повинні знайтись прототипи "Олени" — не в чужій чеській літературі і не в пізнішій польській.

Не буду повторяти того, про що писав уже деінде. Пригадую тільки, що тим самим духом, яким овіяна Шашкевичева "Олена", дишуть дуже сильно ранші польські прозові й віршовані твори, які таки й появились у Львові, в доступних для Шашкевича виданнях. Були то писання: А. Кретовича "*Zamczysko*" в "*Rozmaitosc*-ях 1830), аноніма (*Zamek kordyszowski* в *Rozm.* 1833) Залеского і Одињця в (*Polihymni*-ї 1827), Сухоровського (*Wanda*

1832) й ін. Є в тих творах і завзяття люду проти панів і акти пімсти, є гірські опришки і напади на замки старостів, є такі типи, як ватажок Медведюк і бандурист Данилко в “Олені”, є декорації і настрої подібні до декорації і настроїв “Олені” (гл. мої обі цитовані розвідки). Та найближче до Шашкевичевої “Олені” підходять два інші польські твори.

В 1830 р. у Львові видав Вал. Хлендовський два томи дуже цінного літературного альманаха п. з. “Haliczanin”. В II. т. того альманаха є “Powiesc z podan gminnych” (таких самих “gminnych” як і Шашкевича “казка”) Евг. Броцького п.з. *Opryszki w Karpatach*. Героєм їх Довбуш. Пробыток їх у горах. Сценарія подібна як в “Олені”. “Plomien buchal wysoko, chociaz w jasny dzien, tylko balwany dymu klebiace sie w powietrzu mozna bylo opodal postrzegac. Rozlozona na okolo ogniska rozbojnicza druzyna w rozmaitych grupach i postaciach, chwytala chciwie ze stojacych u ognia kociolkow kawaly roznego miesiwa, a kilka beczulek wodki i dereniaku dodawaly ochoty i grubego dowcipu ich przechwalkom i zartom rubasznym”. Порівнаймо зі сценарією в “Олені”. І там маячить “в далечині гий ватров широко розложенов”. І там засіло “кільканайцять бородачів при широко розложенім огни”. Вони також попивають “могорич на будучу добру справу” а коло них “барильці з горілкою”. Та читаймо дальше оповідання Броцького. Опришки перехвалюються: “Jarzek!—Wojtaszek —recze, iz jutro kilkunastu Lachow na tamten swiat wyprawie — i patrzcie (Wskazujac o kilkanascie krokow na galaz sosny, ktora odcial wystrzeliwszy z pistoletu) — a to tak w leb wypale temu wasatemu dziedzicowi w Holyniu, co to tak naszych jak bydlo cwiczyl”. Атже ж це той сам настрій, який опановує й Шашкевичевих опришків на вістку про злочинний намір старостича, а якому Шашкевичів Медведюк дає вислів: “Потанцюємо з грабітелями, вражими синами!” В оповіданні Броцького опришки приспівують собі, розкладаючи огнище. Їх пісеньки всі зложені однаково у жвавім темпі ритму, всі надихані бравурою. Ось перша і для приміру:

Ciagna chmury a wsrod chmur
Pragnie desczu kania,
W czarnej puszczy naszych gor
Wolna buja lania.
Buja lania, buja kon,
Hej opryszki, bijmy w dloni!

І остання:

Niechaj tchorzow straszy kol,
Straszy szubienica;
Psem opryszek, coby czul,
Gdzie jaka roznica.
Chociaz w sidla wpadnie gil,
Smialo dynda kilka chwil.

В “Олені” співають не опришки, а весільні гості:

Хоть з дерева лист упав,
Морій половіе,
Весілечко Господь дав,
Радо нам ся діє!

Хіба ж це не те саме темпо ритму, не той сам склад пісні, а навіть не той сам концепт, що в першій пісні Броцького? А остання Шашкевичева пісня в порівнанні з останньою Броцького:

Нуте! жваві хлопаки,
Ледіники горні,
Витинайте гопаки,
Хлопчата моторні!

Досить уже порівняти пісні з оповідання Броцького з піснями з “Олені”, щоб набрати вповні переконання про залежність Шашкевича від Броцького. Що Шашкевич і інші писання складав під впливом інших творів, поміщених в альманаху Хлендовського, про це тут можна би також дещо сказати, що було б тільки новим доказом зв'язку “Олені” з “Haliczanin”-ом. Бо є в нім писання близькі до Шашкевичевих поезій (Борковського “Kozak” і Шашкевича “Погоня”), є в перекладах таке, як українські, сербські і чеські пісні (з “Короледворської Рукописи”), є й інше.

Вистало б уже оповідання Броцького з тим літературним матеріалом, який я намітив давніше в статті про найближчі джерела літературної творчости М. Шашкевича, щоб пояснити собі найзамітніші прикмети “Олені”: протест “проти панської самоволі”, появу опришків, гірську сценарію. Та є ще один польський твір, що дав Шашкевичевому оповіданню дещо більше. Тим твором — поема Гоцинського п.з. “Sobotka”. Подія — також в горах, як і в “Олені”. Під селом нарід розбавлений собіткою не сподіється ніякої небезпеки таксамо як і в “Олені” весільна дружина. Але небезпека як тут так і там грозить. Ролю Шашкевичевого бандуриста Данилка грає в Sobotci-і співак Людек.

І як Шашкевичів Медведюк являється зі своїми товаришами чимось в роді народного оборонного поготівля, таксамо і в Гощиньського Янош, завдяки котрому ворог народу паде в борбі. Концепція “Олени” вповні аналогічна до концепції *Sobotk*-и. Різниця в тім, що в *Sobotc*-і ворогом народу є Татарва.

При схожості концепцій у двох творах мусять і поодинокі картини в них бути схожі. Отже пригадаймо собі, приміром, як Шашкевич малює портрет Медведюка. Він пише: “Станув Медведюк під небесною Чорногорою, барки его — у Бескидах камінь, дуб — его правиця, брови его як дві чорні хмари, а очи его — з під тих хмар дві молні, а борода его — ніч темна осінна, а голос его — грім серед літа, а ступив ногою — земля застогнала, верг ся на врага — буй-туром валив”. Чи не буде цей портрет копією з портрета Яноша, що так виглядає при своїх товаришах:

Rozbojnik Janosz spoczywał za niemi
Glazem, co z wiekow wjada sie w piers ziemi,
Najglebiej skryty w jodlowem zacieniu.
Znac go po wzroscie, znac go po wejrzeniu,
Zaden mu goral w niczem nie zrownywa.
Slynie jak Krywan! o nim Ludek spiewa:

Janoszu! dzielny goralu!
Skad ty wzial sie na Podhalu
Taki rosly, taki wdzieczny,
Taki silny, taki zreczny?

Ty wiotki, jak Lomnica,
Jak lawina, twa prawica,
Jako Tatry, twoje barki
Jak lot gwiazdy, bieg twoj szparki.

Zatrzymasz orla w obloku,
Gdy mu utkwisz oko w oku;
Ty obejmiesz ten buk w borze,
Co ko trzech objac nie moze.

Портретові ватажка в Гощиньського відповідає й картина з його бородачами-товаришами, що пригадують таких же бородачів в Медведюкових. В бою вони зі своїм Яношем, як і опришки з Медведюком, неустрашими. Польський ватажок:

Wystapil naprzod trzykrotnie zaswistal
Wypuscil w gore, jak glownie swoj topor,

Політичні відносини в Галичині в часах Марніяна Шашкевича

Не кому іншому як лише політичним відносинам в Галичині першої половини 19 століття приписати треба неповодження перших поривів “Руської Трійці”, — якої передовиком був М. Шашкевич. Система реакційна та австрійський бюрократизм витворили в Галичині серед нашої інтелігенції людей відданих зовсім на услуги бюрократії, яка старалася вільнішу думку не

Pol-kolem staje obok mlodz barczysta,
A naprzod leca i wrzeszcza Tatarzy,
Po owczych kudlach, otuleni noca.
A ognie stosu po szablach migoca.

Порівняння з відповідною сценою в “Олені” легке. Інші порівняння зайва річ. Та годі не звернути уваги на одну дрібничку, що може статись сильним “*corpus delicti*”. Шашкевичів Семен пустившись з замку нічю в гори, ступає — як сказано між іншим — “по розметаних костях”. Що за кости і хто їх розмітав? Воно щось неясне. А вияснюється, коли прочитати вступ до *Sobotk*-и, де розповідається, як нападні Татарами верховинці уступали перед ними аж до долини, в котрій Татар замкнули і з гір засипали їх колодами і камінням та вигубили (помисл Франкового “Захара Беркута”!). Від костей убитих Татар та долина, назвалась “*Koscielisko*”. Кости з неї бачимо і в Шашкевичевім оповіданні, де й Семен ступає “по розметаних костях”...

Появилась *Sobotka* у Львові в альманаху Бельовського п. з. “*Ziewonia*”. Той альманах (*noworocznik*) призначений на 1834 р. видруковано перед 1834 в останніх місяцях 1833 р. Коли ж пригадаємо собі, що “Олена” була призначена для альманаха “Зорі”, що вже в травні 1834 був відданий в цензуру, то і час написання “Олені” легко буде означити: сам кінець 1833 р. і початок 1834 р.

“Неділя”, ч. 15, 8. 4. 1911.
Редагував Василь Щурат

допустити в границі Австрії або бодай знищити її в самих починах. Революційний рух на заході, Наполеонові війни та надії на них поневолених народів, передовсім Польщі, втварили в Австрії атмосферу неможливу навіть для пануючої німецької нації. Згадати треба лише це, що австрійські німці завдяки звісній поліційній системі тодішнього австрійського керманіака кн. Метерніха полишилися далеко позаду в своєму духовому житті. Цензурні заборони не лише не допускали чужих творів, але і в межах держави придержували все те, що могло бути навіть свобіднішими думками. За часів Йосифа цензура то заборонила, то сконфіскувала 2,500 книжок.

Не без сліду лишився цей режим і для Галичини. Він більше накоїв лиха українському народові чим іншому з австрійських народів.

Австрія забирає Галичину як провінцію польську. Австрійський уряд дивується, коли почув від свого урядника, що в Галичині живе нарід відмінний від польського. Дарма — не було в той час провідників народа, котрі могли б в його імені відізва-тися. Нарід український становив тоді темний панщизняний мужик та недалекий своєю інтелігенцією священик. До того довели довгі віки панування “Річи посполитої” над українським народом. Для ліпшої ілюстрації умового образования українського священства вистарчить пригадати факт, що кандидати стану духовного перемиської дієцезії приходили до живших у Валяві єпископів і тут, як могли, містилися по мужицьких хатах, помагали в день мужикові молотити, а вечорами училися “пацуру і какусів” *), поки їх владика не висвятив **).

На такий стан духовенства не могли бути байдужі австрійські володарі. Марія Тереса основує у Відні “Барбареум” та призначає 14 місць для кандидатів стану духовного, українців з Галичини. Йосиф II. заводить 1783 першу руську духовну семінарію з руською викладовою мовою, а вже 1785 перемінює її з дієцезіяльної на генеральну, до котрої прийняли весь уніятський клер не лиш з Галичини, але і з угорської Русі та також з Хорватії. Що більше! На заложеному 1784 р. львівському університеті викладають на богословському та філософському фа-

*) Ці слова, в такий формі наведені пок. О. Терлецьким (І. Заневичем), не були такі не до речі, як би зразу видавалося. Під словом “пацури” треба розуміти польське слово *racierze* (від лат. *pater-noster*), це значить щоденні молитви, а слово “какуси” очевидна помилка замість “казуси”, означає збір випадків душпастирської практики і канонічні поучення, як поступати в таких випадках.

**) Заневич Ів.: Літературні стремління галицьких Русинів 1772-1876 р. “Житє і Слово” 1894 I, ст. 211.

культеті для українців по українському. Мимоходом треба вяснити, що ця мова була далека від народної. Це була мова більше церковно-слов'янська, яка не переривала традиції учености 17 та 18 віку.

Подбано також і про матеріяльне піднесення українського духовенства, щоби в той спосіб поставити українське духовенство на рівні з латинським. Реформи цісаря Йосифа мали далеку мету, тож його реформаторським інноваціям опиралася передовсім шляхта. Вона бачила, що ці реформи прямують саме проти її привілеїв, що вони дійсно захитують її владу. Саме тими були реформи Йосифа, котрі відносилися до найнижчого, найбільше поневоленого та темного мужицтва. Він передовсім зносить підданство 1781 р. а опісля видає цілий ряд декретів, котрими обмежував панщизняні повинності та котрі давали мужикам оборону проти панської самоволі. Для того мужицтва він хотів також і освіти. Першими, котрі мали нести цю освіту, мало бути освічене духовенство а потім народні школи.

Та час реформи перейшов скоро. Наслідники Йосифа, замішані в європейську бурю, мало звертали уваги на ці далекосяглі заміри свого попередника. Настає навіть зворот в цьому напрямі. Висока бюрократія зближується до галицьких фєвдалів. Вони то потім не лиш уміють обходити всі закони, які мужика хоронили від кривдження, але також обертають їх на свою користь. Не зважаючи на те мужицтво, свідоме своїх прав, почало сміліше підносити голову. Але за цю сміливість карано його тяжко військовими езекуціями. Ця реакція на економічній полі запрягла наново українське мужицтво до тяжкого панщизняного ярма, в котрому стогнало воно до 1848 року.

І на іншому полі реакція поспішила з поміччю польським фєвдалам. Вони гаразд знали, що просвіта для мужика це вельми небезпечний засіб, звернений проти них. Де можна було, там стараються вони не допустити до заложення школи. Коли вже нічо не вдіяли, то старалися, щоби вони не були народними-українськими. До того мали вони і корисні обставини. Польський шляхтич мав в тому часі всю владу адміністраційну, тож села українські не могли мати в той час жодної користи з урядових полегшей. В р. 1805 віддає уряд всі трівіальні школи без різниці обряду під догляд латинської консисторії, що тривало до 1815 р., а 1812 р. зносить для Галичини шкільний примус, котрий існував у всіх інших австрійських краях. Уряд ішов саме на руку шляхті, бо в той спосіб домінії були віль-

ними від всяких примусових датків на школи. В рік опісля каже губерніяльне розпорядження, що в сільських школах наука має викладатися в матірній мові, але в міських головних школах шкільною мовою мала бути лиш мова німецька і польська з виключенням мови української. Галицькі февдали відбирали мужицтву всяку охоту до закладання своїх шкіл різнородними шиканами. Дякоучителів дуже часто віддають домінії в рекрути. Та й уряд не дуже прихильно дивився на змагання українського народу. На внесення митрополита Михайла Левицького, щоби у всіх українських сільських школах заведено науку рідної мови, відповідає уряд, що український мужик по найбільшій часті розуміє попольськи, тож нехай митрополит роздумає, чи не було би ліпше учити читати і писати в мові польській, щоби ще більше не підтримувати духа сепаратизму між жителями одного і того самого краю, ба одного і того самого села. *)

Вкінці губерніяльна нарада 1817 р. видає постанови, які так кривдили українське населення, що казали, що в мішаних школах має наука крім релігії відбуватися виключно в польській мові, а в чисто-українських школах польська мова є також обов'язковою. Мішані школи майже всі стояли під доглядом латинської консисторії. В той спосіб колонізаторська струя обхоплювала що раз більші круги а передовсім міста. Школи по містах стають опісля засобами для спольщення українського народа.

Так видимо, що польська шляхта і з нею латинський клер стає разом з урядом на перепоні нормальному розвоєві українського народа в Галичині. Та і з привілеїв на університеті не багато користали українці. Рідною мовою ніколи ніхто не викладав, хіба старо-слов'янським макаронізмом. Саме цей макаронізм та обставина, що слухачі цих викладів не мали тих самих прав, що слухачі викладів латинських та німецьких, радше відвертали від народних почувань молоду інтелігенцію та заганяли її в море польщини. Культура польська притягала її до себе, поки цілковито не спольонізувала; запанувала вона також в домах української інтелігенції.

Не можна казати, щоби виклади в рідній мові на університеті не мали ніякого впливу на розвій народних почувань.

В той час стрічаємо одиниці, котрі вже несли малі камінчики до великої будови відродження. Серед цього вони займаються історією свого народа чи там лише одною стороною її культур-

*) Заневич І. Літ. стрем. "Житє і Слово", 1894, 365 стор.

ного життя (Михайло Гарасевич, Зубрицький Денис, Іван Могильницький, Іван Лаврівський). Це однак були прояви дуже слабкі так, що не могли мати впливу на ширший загал, живішої думки, хочби в творах чисто наукових, цензура не допускала. Та вже її важку руку відчув молодий гурток питомців, який збирався коло М. Шашкевича та "Руської Трійці". Цензор о. Венедикт Левицький та митрополит Михайло Левицький самі убивають в самих починах найблагородніші ідеї М. Шашкевича. Виховані серед тодішніх обставин в душі австрійської бюрократії оба ці духовники стали на більш ворожому становищі до народної справи, як сам уряд австрійський. До цього кроку доводять їх не лише ворожі протинародні погляди, але також відограла тут немалу роль система шкільного виховання, яка за найвищу ціль клала безпримірний послух урядові.

Так видно, що внутрішні політичні відносини цілком не були корисні для нормального розвою українського народу. З одної сторони темний мужик, який на короткий час зазнав полекші, попадає знову в крайне ярмо. Польська шляхта замикає йому дорогу до просвіти. З другої сторони колонізаційна струя шкільництва, котра заганяє всю інтелігенцію в польське море. Люди, котрі ще мали крихітку національного почування, не уміють убрати його в відповідну форму, навіть не мають спромоги його висказати. Та шляхта разом з урядом помилилася дуже, коли думали, що в той спосіб уб'ють змагання до утворення другої нації неvigідної для неї і для австрійського уряду. Події, які скоїлися поза межами австрійської держави, недалеко польське повстання 1830/1 році, мали мимо волі тих, що вели революційні конспірації в нашому духовному семінарі, цілком небажані для них наслідки. Ці політичні відносини, які втворилися поза границями держави, мали через конспіраційний рух в Галичині і передусім у греко-католицькій духовній семінарії рішачий вплив на розвій нашого національного життя в Галичині. Відповіддю на конспіраторські заходи серед питомців духовної семінарії був кружок Маркіяна Шашкевича. Коли б не нагінка зі сторони консисторії та митрополита Михайла Левицького на членів кружка Маркіянового, а даліше поліційна нагінка на конспіраторів, то Маркіянові ідеї були б обхопили далеко більші круги молоді інтелігенції та реалізація їх наступилаби далеко скоріше. Не всі твори Маркіянові, котрі могли громадянству нашому принести в тім часі великі користі, появилися за його життя.

Треба було ждати на відповідний час. Не стало вскорі Мар-

Питання Українського Патріархату в Шашкевичівській добі

(Продовження)

III.

В 1848 році з упадком Меттерніха виглядало, що справа українського патріархату в австрійській імперії пропала навіки. Але не так сталося, бо того самого року ця справа нагло ожила в Римі заходами о. Іполіта Терлецького. Хто був о. Іполіт Терлецький? Це була вельми контрверсійна й загадочна особа, яку забуто в українській історії. Тільки в найновіших часах д-р Іван Рудницький, професор Албертійського університету, відшифрував та відреставрував його діяльність і його значення для розвитку української ідеологічної думки ¹⁾). Отже на основі праць проф. І. Рудницького можемо вкоротці сказати, що "Іполіт Терлецький народився 1808 року на Волині у спольонізованій шляхетській родині українського походження. Учасник повстання 1831 року та доктор медицини Краківського університету, Терлецький опинився 1836 року на еміграції у Франції, і був близький до середовища очоленого кн. Адамом Чарторійським. Відчувши духовне покликання, виїздить до Риму. Висвячений в 1842 році, здобуває ступінь доктора богослов'я" ²⁾).

Закінчивши студії, Терлецький зацікавився ідеєю церковної унії і за дозволом Апостольського Престолу переходить на східний обряд ³⁾). В 1846 році працює над унійною програмою для

¹⁾ Лисяк-Рудницький І., Іполіт Володимир Терлецький — Забутий Церковно-Громадський Діяч і Політичний Мислитель XIX століття, *Український Історик* (Нью Йорк—Мюнхен) 1973, річник X, ч. 39-40, ст. 157-160.

²⁾ Там же, ст. 157.

³⁾ Там же.

кіяна а з ним і того, котрий духово підтримував та вів своїх товаришів близьких йому думками. Брак ініціативи та атмосфера, читворена нагінками консисторії та правительства спиняла реалізацію Маркіянових ідей. Обставини ці змінюються цілковито аж по 1848 р., коли з наданням конституції і знесенням панщини повіяв на українську інтелігенцію в Галичині зовсім інший дух.

православних слов'ян, головню для українців та Білорусинів, й однією з точок його унійної програми стає створення українського патріархату в Галичині ⁴⁾).

На початку 1848 року Терлецький вислав Папі Пієві IX довгий "меморіал", в якому старався переконати Вселенського Архиєрея про важливість та успішність своєї унійної програми. В цьому меморіалі поставив ерекцію українського католицького патріархату як одну з найважливіших передумов унії православного Сходу.

Ось зміст його меморіалу: Терлецький, звертаючись до Папи, говорить про силу православних і про шкоди, які вони можуть спричинити Католицькій Церкві. Бо, згідно з його словами, православні не сидять собі спокійно, але весь час перетягають католиків на свою віру. Тут Терлецький приводить приклади з царської Росії, з Середнього Сходу та з Балканського півострову. Латинські місіонарі, на його думку, не мають впливу на Сході. Вони не можуть побороти упередження православних, бо православні злучують релігію з своїми національними традиціями, а на католицизм дивляться, як на нищителя й опресора національних обрядів. Правда, католики мають свої східно-обрядові церкви, але вони постійно в меншості супроти православних і сильно занедбані латинниками. Терлецький питається: Чому туди не посилають місіонарів східного обряду? Чому не створено ніяких нових єпископств на Сході? Чому не подбано про виховання священників чи лаїків на тих територіях? Правда, в Сирії тепер організовано одну семінарію, але і її передано такому чинові, який неприхильний до східних обрядів і який, замість уживати національну мову у викладах, завів латину. Тим то й виглядає, що ця семінарія не принесе багато користи Католицькій Церкві.

Основою та дійсним джерелом православ'я, як виводить Терлецький, є слов'янські народи і в першій мірі "Російський Уряд", який матеріально сильно підтримує і протегує всі східні патріархії, та веде запеклу боротьбу з католицизмом. Це найбільша небезпека для Церкви й тому Терлецький рішився обговорити це пекуче питання.

Слов'яне, він каже, посідають велику територію, тобто від Сібіру до брам Константинополю й до границь Італії та Німеччини. Їх є около 80,000,000, вони сильні, вперті, войовничі, але й великодушні, здібні та інтелігентні, кермуються більш почуттям, як розумом і виглядає, що в коротці вони заволодіють світом, або принаймні цілим Сходом. Вони всі мають сильне національ-

⁴⁾ Там же.

не почування, де б не знаходилися, під турецькою, пруською, австрійською чи московською опресією. Ці утиски викликали в них ідею слов'янського об'єднання чи панславїзму й цей панславїзм буде постійно в них існувати, чи всеодно будуть жити संबідно, чи знайдуться під московським деспотизмом. Цьому панслов'янському об'єднанню помагає ще й те, що австрійський і пруський уряди своїми переслідуваннями відчужили від себе всіх слов'ян. Це панслов'янське об'єднання, базуючись на православ'ї, може сильно пошкодити католицькій релігії і спеціально в сучасній порі ніщо не всилі опертися православному наступові. Обидва обряди Католицької Церкви у Східній Європі дуже слабкі. Хоч у ній ще є багато людей захоплених католицизмом, але вища верства католицької спільноти й велика частина клеру зіпсуті урядами Росії, Австрії та Пруссії, не тільки не дотримуються церковних законів і моралі, але й справи віри не вважають дуже певними. Цього досягнуто впливом протестантської філософії у Пруссії, сервілізмом і обскурантизмом в Австрії, та заборонами, залякуванням і деморалізуванням у Росії. Велика віддаль від Риму і заборона всяких зв'язків з Апостольською Столицею зробили цих католиків майже незалежними від папського трону, а зовсім залежними від російського уряду, який не допускав ніякої поправки в тій ситуації. Рутенська Церква, тобто Церква українців і білорусинів, була і є в найгіршій ситуації. Вона, прийнявши унію, підпала під вплив таких людей, які бачили католицизм у латинізації і златинізували цей обряд, а тим самим знеможливили всякі переговори з православними, що дбають найбільш про східню традицію. Крім того, латинники перетягнули всю руську шляхту на свій обряд, а рештку залишили на переслідування православних, які вже 5,000,000-ів вірних насильно перетягнули на свій бік. Виглядає, що ця Церква вже доведена до кінця. Але найгірше, що в ній і сьогодні немає одности, бо крім Галицької Митрополії і її двох суфраганів, єпископства не мають ніяких зв'язків зі собою. Ця Церква не може витворити ніякої унійної акції, але згідно з опінією Терлецького, тільки через цю Церкву і через затримання східного обряду можна повернути православних слов'ян.

З другого боку, каже Терлецький, православні всюди на Сході перевищують католиків числом та мають підтримку російського уряду, який уживає всяких засобів, щоб усіх своїх підданих насильно перетягнути на православ'я. Крім того Православна Церква має всі притягаючі сили: має важну і маєстатичну літургію, має священство і всі св. Тайни, потрібні вірним. Вкінці, найваж-

ливіше, тепер, впарі з національним відродженням слов'ян, православні видвигаютть національну літургію, що дає їм почування національної Церкви. Отак, на основі сказаного, немає сумніву, яку Церкву слов'яне сподобають собі й до якої вони пристануть.

Вкінці Терлецький хоче з'ясувати найважливіші закиди православних щодо Католицької Церкви й каже, що — не згадуючи про ненависть та догматичні заперечення, — найбільшим закидом православних у сторону католиків є: **обрядова нетолерантність**. Всі слов'янські народи, які прилучилися до Римського Патріярхату, хоч мали папські дозволи на свою обрядову мову, латинізовано. Рим і сьогодні посилає на Схід латинських місіонарів, а не східних. Навіть і тепер у Грецько-Руській Колегії в Римі питомці не вчать своєї мови чи своїх церковних традицій, але мають пристосуватися до всього латинського.

В тій ситуації Католицька Церква мусить знайти всі засоби, щоб підняти і протегувати східні обряди і через ті обряди пропагувати католицьку правду. По словам Терлецького такими **засобами для всього Сходу є:**

1) Треба переорганізувати і відживити “Східне Товариство” і Рим мусить раз на завжди затвердити східні обряди та заповнити їхнє існування.

2) Треба посилати на Схід “східних” місіонарів.

3) В Римі хай якась комісія східних священиків вперш перегляне всі східні справи і тільки опісля хай вони будуть передані різним конгрегаціям.

Засобами, що відносяться до Греко-Слов'янської Церкви є:

1) Треба створити для ще існуючих вісьмох епархій один ПАРІЯРХАТ з титулом “Патріярха всіх слов'ян”.

2) Офіційна назва цієї Церкви повинна бути Греко-Слов'янська, замість Греко-Руської, щоб не виключити інших слов'ян, які живуть на цій території.

3) Повинен буди завжди назначений один кардинал з цієї нації й це повинно ввійти в конституцію кардинальської колегії.

4) Повинно бути дозволена всім нащадкам славетних греко-слов'янських родів повернутися на свій обряд.

5) Треба повернути всі старі традиції обряду, які не входять в колізію з правдами віри.

6) Треба відновити свята та культ святих Кирила і Методія, як і канонізацію бл. Йосафата.

7) Треба назначувати титулярних єпископів на колишні слов'янські єпископства.

8) В Римі треба заложити дім слов'янських Василіян, які займалися б вихованням східних місіонарів.

9) Треба заложити в Римі колегію під проводом тих же Василян для виховання уніятських і неуніятських лаїків.

10) Також треба поставити в Римі друкарню для публікації церковно-слов'янських і модерних слов'янських текстів.

Щоб згадані засоби принесли відповідні плоди якнайскоріше все це треба виконати. Зокрема важливо створити якусь східну установу в Римі, яка могла б підготовляти всі східні справи й інформації для Конгрегації Пропаганди. Пропаганда ж має на голові стільки латинських місій, що не може вповні зайнятися східними квестіями. Таким чином якась комісія зі східних священників могла б оживити всю східну спільноту. Вкінці східні місіонарі, разом з латинськими, могли б багато зробити для унії на Сході. Ці речі не трудно б перевести в життя, бо після висвячення в Римі залишається багато східних питомців й вони легко могли б працювати для згаданої комісії, а Василяни різних східних обрядів зайнялися б місійними справами.

Для Греко-Слов'янської Церкви це відновлення більше потрібне ніж для інших, бо їй грозить повне знищення. Тепер якраз догідний час, коли Апостольська Столиця може і мусить для неї щось зробити. Якби Росія окупувала всіх східних слов'ян, то 3,000,000 уніятів, які ще залишилися при католицизмі, були б знищені, як тих 5,000,000 що відпали під російськими переслідуваннями. Але такої небезпеки тепер немає. Тому треба дати тим уніятсам сильну організацію, нерозривні зв'язки з Апостольською Столицею, зміцнення католицького духа та місійну активність серед слов'ян некатоліків. Всього цього можна добитись створенням ПАТРІАРХАТУ. Всеслов'янський ПАТРІАРХ дав би слов'янським народам одність, силу і славу куди більшу, як їх має Православна Церква. Кардиналат скріпив би зв'язок з Апостольською Столицею, а василіянські фундації, колегія і типографія пропагували б католицький дух та оживили, посилили і піднесли б католицьке виховання. Інші засоби, як от творення свят, номінація єпископів, відреставрування справжнього східного обряду і повернення шляхти до греко-слов'янського обряду дали б тій Церкві велику моральну силу.

Терлецький кінчить свій меморіал ствердженням, що умовини для такої акції в австрійській імперії тепер прихильні, а Греко-Слов'янська Церква цієї імперії готова до піднесення і віднови ⁵⁾.

⁵⁾ Archivio del Secretariato di Stato, Archivio degli Affari Ecclesiastici Straordinari, a. 1848, No. III. (Sommaro) fol. 1-12.

Папа Пій IX-ий, діставши меморіал Терлецького, вельми захопився його ідеями і з позитивною настановою передав цей меморіал Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ. Конгрегація призначила для обговорення меморіалу наступне генеральне засідання і з доручення Папи вибрала трьох консульторів, щоб висловили свої опінії на пропозиції Терлецького ⁶⁾).

Першим з тих консульторів був архієпископ Феррієрі, який похвалив Терлецького і в загальному апробував його ідеї, але щодо виконання і заактивізування поодиноких пропозицій, мав деякі застереження і модифікації ⁷⁾). Він, наприклад, твердив, що східні традиції православних також змінюються, а тому й трудно сказати, до котрих традицій слід вернутися. Крім того, на його думку “Східне Товариство”, чи запропонована комісія східних священників, мусить кооперувати з Конгрегацією Пропаганди, щоб не було колізії між ідеологічними і юрисдикційними установами.

Про створення українського патріархату Феррієрі сказав, що він хоче його і певний, що ця установа принесе багато добра для Церкви. Крім того, ерекцією такого патріархату Свята Столиця докаже, що вона хоче підтримувати східну традицію та традиційні установи й права східних церков ⁸⁾). В дальших пропозиціях Феррієрі також годився з Терлецьким, окрім зміни назви Церкви та обряду. Рутенцям, тобто українцям, як він казав, грозить небезпека винищення й тому радив задержати деномінації Греко-Руської Церкви та Греко-Руського обряду ⁹⁾).

Другим консультором був монсіньор Кардоні, президент Понтіфікальної Академії Церковної Шляхти ¹⁰⁾). Він поділив меморіал Терлецького на дві частини, тобто на пропозиції щодо піднесення всіх східних Церков і на пропозиції, що відносяться тільки до самої Греко-Руської Церкви.

Щодо загальних східних питань, то Кардоні зазначив, що Апостольська Столиця завжди хотіла і старалася затримати східні обряди та їхні традиції (якщо вони не противилися вірі) ¹²⁾ і не хотіла, щоб уніяти переходили на латинський обряд ¹³⁾, але деякі держави, як от Польща, з політичних причин намагалися латинізувати уніятів і перетягати їх на свій обряд ¹⁴⁾). Але за-

6) *Ibidem*, No. III, fol. I-II.

7) *Ibidem*, No III (Sommario), fol. 16-24.

8) *Ibidem*, fol. 17-18.

9) *Ibidem*, fol. 19.

10) *Ibidem*, fol. 20-21.

11) *Ibidem*, fol. 24-75.

12) *Ibidem*, fol. 29-35.

13) *Ibidem*, fol. 35-39.

14) *Ibidem*, fol. 40.

борона для східних переходити на латинський обряд ще далі існує та є і сьогодні законом ¹⁵⁾). Отже закиди православних про опресію Риму — це звичайні наклепи, але, на жаль, деякі державні власті (Польща і Австрія) і деякі кола засліпленого латинського клеру та латинські місіонарі у великій мірі спричинили ті наклепи православних ¹⁶⁾). Це головню відноситься до утисків та латинізування Греко-Руської Церкви. Щодо пропозицій Терлецького, то Кардоні погодився, 1) щоб “Східне Товариство”, апробоване папою Пієм IX 6-го січня 1848, було заактивізоване, 2) щоб місіонарі східних обрядів були виховані і висилані до Східних Церков під наглядом Конгрегації Пропаганди, 3) щоб була стоверна комісія східних священників для консульти Пропаганди у східних справах, але як органічна частина тієї ж Конгрегації ¹⁷⁾).

Щодо українського Патріярхату, то Кардоні сказав, що справа вже була перерішена в 1843 році й ідеться тільки про те, чи тепер якраз догідний час перевести її в життя. На погляд монсіньора Кардоні, для добра Церкви і слов'янського народу ерекцію цього Патріярхату треба здійснити якнайскоріше. Ні єпископи, ні клер, ні нарід не буде противитися свому Патріярхові. І з другого боку, це допоможе теж Римові, бо через такий сильний і ецентралізований авторитет слов'янські унії з'єднаються та скріпляться і ще більш прив'яжуться до Апостольської Столиці ¹⁸⁾).

Опозиція проти ерекції слов'янського Патріярхату може прийти тільки від російського або австрійського урядів. Російський уряд здавна вже хоче перетягнути на своє православ'я всіх уніятів і знову все зробиць, щоб ці унії через свій Патріярхат не посильнилися й не витворили об'єднану опозицію проти російської політики. Крім того, православна Церква в Росії є в державнім рабстві й позбавлена свого духового лідера. Тому, якби тепер Апостольська Столиця дала східним слов'янам свого Патріярха, незалежного від державної влади, то всі застереження східних християн до Риму щезли б і “Унія” стала б знову популярна ¹⁹⁾).

Таким чином Росія ніколи не дозволила б на створення уніятського патріярхату на своїй території й тому цей патріярхат може існувати тільки в Австрійській імперії. Як уже загально відомо, австрійський уряд в останніх п'ятьох роках пертрактацій з

¹⁵⁾ Ibidem, fol. 40-41.

¹⁶⁾ Ibidem, fol. 41-44.

¹⁷⁾ Ibidem, fol. 45-50.

¹⁸⁾ Ibidem, fol. 51-53.

¹⁹⁾ Ibidem, fol. 53.

Бібліографія Марріяна Шашкевича

Завдання, в якому кожний може допомогти своїм вкладом

(Продовження з чисел 15-16, 17-18, 19-20 та 21-22)

41. Напевно несподіванкою буде для звеличників Пробудителя вістка зі “Свободи”, Нью Джерзі, ч. 93 з 18 травня 1972: Відомий диригент Церкви св. Варвари у Відні, композитор проф. Андрій Гнатишин працює, — каже ця вістка з 1972 року, — над новою оперою, в основу лібретта якого лягла казка-оповідання М. Шашкевича “Олена”, що була надрукована в “Русалці Дністровій” та в Я. Головацького “Вінкові русинам на обжинки” ч. 1, з 1846 р. Попри казку композитор вставив у лібретто ще ряд віршів українських поетів, які підійшли до теми. Дія опери відбувається в галицькому селі в 1648 році, за кріпацьких часів, і матиме 3 частини.

42. В цій же щоденній “Свободі” з Н. Дж., але чотири роки ранішої дати, бо в ч. 73 з 18 квітня 1968, на стор. 4 була з наголовком “Вдармо у великий дзвін тривоги” на дві шпальти надрукована відозва “Шашкевичіяни” і Заповідника М. Шашкевича у Вінніпегу з нагоди 125 річниці дня смерті о. Марріяна Шашкевича.

43. У традицію тижневика Українського Робітничого Союзу “Народна Воля”, що виходить уже 66-ий рік у Скрантоні, Пенсильвенія, увійшло щорічне відзначування Шашкевичівських Ро-

Римом виказав прихильність до патріархату, одначе не зробив нічого, щоб цю ідею перевести в діло. Цей уряд нічого і не зробить для Церкви без власного політичного інтересу. Та — питає Кардоні, — чи австрійський уряд може тепер опонувати слов'янському патріархатові? На його думку: Ні. Політичні та соціальні заворушення в імперії вимагають, щоб цей уряд з'єднав собі слов'ян, а не відганяв їх від себе спротивом їх патріархатові. Тому, після довгих розваг, Кардоні уважає якраз у цю пору ерекцію українського чи слов'янського патріархату найбільш актуальною для Церкви ²⁰⁾.

В дальших пропозиціях Кардоні також підтримує Терлецького, але вважає, що Свята Столиця мусить пристосувати свої доручення до обставин і церковних взаємин того часу ²¹⁾.

(Закінчення в наступному числі)

²⁰⁾ Ibidem, fol. 53-55.

²¹⁾ Ibidem, fol. 55-75.

ковин на першій сторінці з кожний раз іншим портретом Маркіяна. В цій нашій бібліографії відзначаємо три такі числа "Нар. Волі": Число 22 з 4 червня 1966, ч. 23 з 5 червня 1969 і ч. 12 з 3 квітня 1975. Подібні числа з інших років віднотуємо при нагоді.

44. Переглядаючи випадкову збільшу збірку чисел "Народної Волі" з різних часів, попали ми на статтю "Суспільне тло виступу трійці — До ювілею 150-річчя народження о. Маркіяна Шашкевича". На жаль, це тільки перша частина більшої статті, з портретом О. Маркіяна, над якою стоїть підзаголовок "Кілька вступних заміток" та яку закінчує "Далі буде". Дальших частин тієї статті, що є в "Нар. Волі" ч. 43 з 9 листопада 1961 р., ані її автора не мали ми змоги устійнити, може наші Читачі допоможуть нам у цьому.

45. Щераз "Народна Воля": Двошпальтівка в рубриці "Нові видання" в її ч. 9 з 27 лютого 1969 реферує листопадове число "Шашкевичіани" з 1968, що було присвячене 100-річчю Просвіти та мало відповідні до цього ювілею статті.

46. Нью-йорський журнал "Біблос" має у ч. 4 (12) з датою квітень 1956, на першій сторінці портрет М. Шашкевича, ілюстрацію-клішу з обгортки "Русалки Дністрової" та вірш "Псальми Русланові" ("Віра серця мого як Бескид...").

47. Інше число того ж "Біблосу", — ч. 4 (48) з датою квітень, 1959, — має теж на першій сторінці портрет Маркіяна з підписом "Пробутитель Галицької України о. Маркіян Шашкевич — * 7 квітня 1811 — † 1843" та під рямками портрету цитат з "Псалмів Русланових" ("Вирвеш ми очі і душу ми вирвеш...").

48. Збірник НТШ Канади в шану проф. д-ра Є. Вертипороха, що вийшов у Торонті в 1972 з нагоди 75-річчя цього вченого, має м. ін. статтю о. Іриней Назарка ЧСВВ п.з. "Призабутий попередник Шашкевича — о. Юліян Добриловський ЧСВВ", як про це згадає в рецензії на Збірник "Народна Воля", Скрантон, ч. 39 з 19 жовтня 1972, стор. 7.

(Продовження буде)

Зібрав А. Курдидик

З НАШОГО РЕДАКЦИЙНОГО ОБМІНУ — РЕЦЕНЗІЇ

Бібліографічний покажчик преси

Український Музей в Клівленді реєструє вже від 1966 року українську пресу поза межами України. В 1975 р. появилася Річник VII-IV за 1972-1974 роки. Досі появилася п'ять таких покажчиків, яких автором-компільатором являється наш відомий і неструджений дослідник на цьому полі, бібліограф Олександр Фединський. В кожному випускові відготована наша "Шашкевичіана".

Найновіший покажчик на 83 сторінках зареєстрував пресу в 16-ти країнах, де проживають українці та описав 477 видань, подаючи двомовні назви всіх видань, цебто в мові українській та мові країни, де видання появляється, рід

видання, як також адресу кожного видання. На 477 пресових органів зареєстровано 2 щоденники, 33 тижневики, 8 двотижневиків, 70 місячників, 30 дво-місячників, 6 появляється 5 разів у рік, 55 кварталників, 14 два рази в рік, 27 періодиків раз у рік, 205 неперіодичних і 27 одноднівков.

З поданої статистики виявляється, що половина запроданого реєстру — це періодична преса, все інше неперіодичне.

Автор відногував 217 органів в ЗСА, 116 в Канаді, 39 в Австралії, в Німеччині 27, в Англії 23, Франції 8, Югославії 8, в Аргентині 7, в Чехословаччині 6, Бразилії 6, в Польщі зареєстровано тільки одну позицію. Те саме в Румунії і то тоді, коли в першій країні проживає около триста тисяч українців і в другій 120,000 українського населення. Все це говорить про те, які важкі мусять бути видавничі стосунки для української преси в цих країнах. Занотовано також зменшення української преси на 35 позицій порівняльно з попередніми роками. Цей спад віднотовано передусім на неперіодичній пресі.

ДЕСЯТЬ ВИПУСКІВ “НОВОЇ ДУМКИ” У ВУКОВАРІ (ЮГОСЛАВІЯ)

Правильніше треба було б назвати цей огляд “Десять томів “Нової Думки””, бо журнал “Нова Думка” появляється у великому форматі (20,5 на 29 цен.) і кожний випуск начисляє в пересічному від 120 до 160 сторінок. Перше число появилось в 1971 р., знова десяте в 1975. Отже за 5 років Союз Русинів — Українців Хорватії видав під редакцією Влада Костельника 10 випусків.

Як знаємо, Союз Русинів-Українців Хорватії (така була назва в початках а щойно згодом стали писати Союз Русинів і Українців Хорватії) заснував в 1968 р. і його завданням було опитуватися культурним життям тих русинів-українців, що замешкували територію Хорватської Республіки а ще точніше тими нашими земляками, які поселились в Срмї та Славонії. В названих двох областях є найбільші скупчення русинів-українців в Хорватії. В інших осередках є невеличкі громади. Публічним виявом культурних потреб та процесів русинів-українців, що замешкали скупчено Войводину та розкинені в Сербській Республіці, стало вже “Руске Слово”, тижневик що заснував зараз по війні, найперше в Руському Керестурі а пізніше перенісся до Нового Саду. В 60-их роках тут же стали публікувати журнал “Шветлоци” а ще передше “Пионерську Заградку” тощо. В практиці цей територіальний поділ русинсько-української преси не був стосований і всі названі та неназвані публікації розсилали на терен цілої Югославії.

В основному “Нова Думка” редагована на бачванській говірці, подібно як “Руске Слово” з “Українским Додатком” чи “Українською сторінкою”, але в ній значно більше є граць в українській мові, як в “Руському Слові”. В ній друкуються теж статті в сербо-хорватській мові, зокрема статті сербських та хорватських учених.

Хоча редакція приміщується у Вуковарі, то журнал друкується в Руському Керестурі, де приміщується друкарня “Руського Слова”. Крім вістей про працю Союзу Русинів-Українців в журналі містяться статті з політики, громадського життя цілої Югославії, науки історії, літератури. Тут також друкуються твори красного письменства старшого і молодшого покоління. Крім цієї різnorodної тематики читач знайде також статті про життя українців поза Югославією і тим самим журнал “Нова Думка” цікавить теж “постороннього читача” зпоза Югославії. І так вже в 2-му номері була стаття про “80-річчя українського поселення в Канаді” (авторства д-ра М. Марунчака) зі світлинами пам'ятника Маркіяна Шашкевича з Вінніпегу, як також редакція помістила світлину Української Хати-Музею в Елк Айленд парку в Алберті а з пресових органів Канади світлину першого числа “Канадійського Русина”, що став появлятися тут в 1911 р. Все це було поміщене під загальним заголовком “Русини-Українці в світі”. В ч. 6 головний редактор В. Костельник присвятив окрему статтю Пробудителів Галицької України п.з. “Потвердза Русок в Карпатах” з такими розділами, як “Велька история велького народу”, “Чехка доля под феодалцима Польскей і Австрий”; “Русини — часц славянства на велічезним і силним Востоку”, “Русалка Днестрова і Горніца”. Там теж була поміщена заголовна сторінка “Русалки Дністровой”. Згадати б варто до ще повнішої характеристики журналу статтю в сербо-хорватській мові, як “Улога Кієвско-Могилјанског Kolegija u obnovi ruske književnosti koncem XVII st.” яку написав Dr. Pál Misley, асистент слов'янської катедри в Дебрічині (Ма-

дярщина), далше статтю Дубравки Поляк-Планчич п.з. "О некит pitanjima ukraїnske balade", "Перше Руске князовство на Горниці" та багато інших розвідок того рода.

З признанням треба відмітити, що редактори "Нової Думки" постійно на-в'язують своє історичне минуле, цебто минуле русинської іміграції в Югославії до історичних джерел Руси-України і цим вони здобули собі авторитет в колах істориків Сербії і Хорватії. Вони рішучо протиставилися ненауковим і неісторичним міркуванням деяких політичних умів, які хотіли і хотять творити окрему т. зв. русинську націю в Югославії.

Щоб доказати неправильність повищих міркувань правник Янко Сабадош з Білгороду написав і оборонив магістерську тезу на факультеті політичних наук Білгородського університету п.н. "Вилів одвоеного третирования рускей од українскей народности у Югославии на ей культурни и политични живот". Зміст цієї праці був поміщений в сербсько-хорватській мові в ч. 9 "Нової Думки" з 1975 р. Працю рецензували такі учені Югославії, як д-р Васа Чубрилович, д-р Радослав Раткович, Илия Станойич з Білгородського університету та д-р Арпад Лебл з Ново-Садського. Праця Янка Сабадоша отримала блискучу оцінку істориків-рецензентів.

В журналі "Нова Думка" співпрацюють такі відомі індивідуальності русинського-українського життя Югославії, як Михайло Ковач (поет), Роман Мизь (історик), Дюра Лятак (фурналіст-поет), згадуваний Янко Сабадош, Янко Фейса (поет діточої літератури), Микола Скубан, Гавриїл Такач, Дюра Лікар, Роман Лаврів, Дюра Палуґа, Ирина Колесар, Янко Олєяр, Борис Гралюк, Штефан Гудак, Федор Лабош, Сильво Ерделі, Павло Головчук та численні інші. За нашими підсумками около сотні авторів, серед яких є теж з України, Польщі, Румунії, Чехословаччини а навіть з Болгарії. Олександр Д. Дуличенко надіслав статтю аж з Ашхабаду (Туркменська ССР), але чомусь в російській мові.

Популярність "Нової Думки" зростає і про це найкраще говорить її наклад, який починався від 1000 примірників а сьогодні доходить до 1500. Крім передплат і дарової праці авторів журнал підтримуваний культурними фондами державних кіл. Журнал друкований на доброму папері, лонка дуже проглядна, зі заставками. Зовнішньої краси журналові додають ілюстрації зі сучасного життя українців-русинів в Югославії. Зовнішній вигляд та багатий зміст журналу робить його репрезентативним виданням русинів-українців Югославії.

М. Григор

З НАШОЇ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОШТОВОЇ СКРИНКИ

Д-р Олександр Малицький, Калгарі,

Щиро дякуємо за надіслані відбитки праць: "У століття "Русалки Дністро-вої", 1837-1937", Ювілейний Збірник Бібліотеки Кружка "Рідної Школи" ім. Маркіяна Шашкевича в Самборі", Видання У.П.Т. "Русалка Дністрова", Львів, 1914, "Шашкевичівські Вісті", ч. 2, як також за "Відову Кооперативи "Цвітки Білої Гори" до Українського Жінцтва з 1931. Бажаємі примірники "Шашкевичіни" вислани.

Українська Вільна Академія Наук у США,

Новіші числа "Шашкевичіани" переслали, але початкуючих, на жаль, не маємо. Вичерпани.

Степан Кіста, Клівленд

Надісланий матеріал мистимо і щиро вдячні за пам'ять і співпрацю. Просимо про це й надалі. Також настіла Ваша пошта "Яроска" — Ярославщина та Окраїни Засяння. Гратулюємо і бажаємо дальших успіхів на цьому відтязку.

Д-р Роман Смиг, Ковл Ситі,

І тим разом велике спасибі за нові аркуші поштових марок, присвячені Іх Блаженству Блаженнішому Патріярхові Української Католицької Церкви Кардиналові Йосифові, Істовіднижкові Віри.

Олекса Косіковський, Виндзор

Окрема дяка за надісланий чек в сумі \$25.00. Вашу працю "Село Маркіяна—Мої Нестаничі" ми розіслали всім більшим українським загальним бібліотекам.

Зложили пожертви на "Шашкевичіану"

50,00 дол.: Андрій Господин, Вінніпег,
25,00 дол.: О. Косковський, Віндзор,
20,50 дол.: о. С. Кулак, Седлі Лейк,
15,00 дол.: Д-р Стефанія Жмуркевич,
Роман Кальба,
10,00 дол.: д-р М. Небелюк, Гр. Поро-
хівник, д-р Зоя Плітас, Олена Фи-
липович, Евстахій Филипович,
9,00 дол.: о. Василь Стебельський,
7,00 дол.: А. Вивірка,
6,00 дол.: М. Шепертицька, мгр. Р.
Сенчук, С. Кікта,
5,00 дол.: о. Василь Стебельський, о.
Любомир Рамач, о. С. Клепарчук,
інж. Р. Мамчин, Дмитро Бегій, Р.
Литвин, о. Богдан Каричек, д-р Б.
Н. Білаш, о. М. Стек, М. Валіян,
А. Тацюк, д-р Ю. Даревич,
4,00 дол.: Ю. Боднар,
3,00 дол.: М. Волянський, д-р К. Бриз-
гун, о. Чопей,
2,50 дол.: Гр. Мигаль,
2,00 дол.: М. Ковалюк
1,50 дол.: д-р О. Метелля, З. Круцько.

Проф. Михайло Тершаковець, Філадельфія,

Бажані видання переслали й одночасно сердешно вітаємо Вас як нашого за-
служеного сеньйора шашкевичезнавця. Очікуємо появи Вашої монументальної
монографії про Великого Маркіяна.

о. Євген Дмитрук, Едмонтон,

Передплату в сумі 5 дол. вписано. Згадуєте про "Місійні книжечки" з 1900
р., які редагував о. Г. Джулинський. Нас зокрема інтересує стаття про "Село
Золочів" та "Праця о. Симеона Шашкевича" тамже в роках 1792-1795. Про-
симо зробити зніроків відбитки для нашого архіву. Також радо помістимо
в "Шашкевичіани" Хор студентів-богословів під дир. о. В. Жолкевича, який
участвував в богослуженні перед пам'ятником М. Шашкевича.

Андрій Господин, Вінніпег,

Вітаєте нас з надходячим п'ятнадцяти-річчям появи "Шашкевичіани". Дя-
куємо Вам сердешно, що не тільки пригадали нам, але й надіслали ще ювілей-
ний подарунок в сумі 50 дол. Сподіємось, що за Вашим приміром підуть наші
читачі та своїм щедрими пожертвами забезпечать появу "Шашкевичіани" на
наступне 15-річчя. Тричі дяка Вам за все!

Д-р Микита І. Мандрика, Вінніпег,

Вірша містимо, бо він дуже на часі. Окреме спасибі за надіслану найнові-
шу збірку поезій "Завершення літа". Від серця гратуємомо та одночасно ві-
таємо Вас з Вашим славним 90-річчям з дня народження. На многі літа, До-
рогий Маестро та Сеньйоре сеньйорів!

Інж. Василь Горбай, Едмонтон,

Очікуємо Ваших цінних споминів про Отамана Богуслава Шашкевича та ка-
надську вітку Шашкевичів. Копія життєпису Отамана, писана в Берліні 3
липня 1922 р., дуже нечітка. Просимо переписати друком за що заздалегідь
Вам вдячні. Те саме стосується інших надісланих матеріалів про от. Б. Шаш-
кевича.

о. Василь Прийма, Франція,

Вітаємо з 25-річчям священниого служіння. Нам приємно також відмітити
Ваші заслуги в збудуванні пам'ятника Тарасові Шевченкові в Тулозі, "Вівта-
ря України" в церкві в Люрді, та інші діла для добра української спільноти у
Франції. Бажаємо дальших успіхів у Вашій многогранній праці. Очікуємо
Ваших цінних віршів.

Д-р Володимир Кисілевський, Оттава

Очікуємо Вашої дисертаційної праці. Є всі дані на можливість її друку.
Засилаємо заздалегідь наш гарячий привіт з найсердешнішими побажаннями з
нагоди Вашого благословенно-творчого 80-річчя, яке завершиться в дні 4 серп-
ня. Вітаємо не тільки від "Шашкевичіани", але теж колег-істориків україн-
ського поселення в Канаді та діяспорі. На многі і блага літа!

